

Архив

قبريل كنجي

مؤسسة القامون آخوندوف

1811—1877

№ 1

8 (05)

3 (05)

A-68

F-90

АИР XVII В.

بوتون ئولجا، لېك پروا، تارلاری بیرله تېگیز!

نمره 1

قىزىل كىنجى

نمره 1

گىنجە قضا معاوف شعبەسى و معاوف همكارلار اتقافى طرفىدىن «قىزىل قلم» ادىيات جمعئىتى نك اشتراكىلە آيدا بىر نىشر اولونان: علمى، ادبى، اجتماعى، پەداغوزى
مجموعەدر. 1928 سنه سارت

يولوموز

قوى گىنجە شانلى انقلاب تارىخى بىر بەگى صحىفە داھا علاوه اىتىن. موقىنلەرى بىرلەشمە بىردە مجموعەمىزى قىد اىتىن. قىزىل گىنجەنىڭ دوغولوشو تارىخى اوپلە بىر زامانە تصادف ايدىر كە مېت باهوق نارالارى اىچەرىنىدە فابرىق بورولارى اطرافە دو مان صاچيور. دز گاه آرقاندا كى فعلە قارشى سىندا كى بىنجرە دەن قو يون سوروسونو و اوز جوبانىنى كورور. و طىبعى اولاراق قوجا «لەنى» ك بوزوك وصىتى اولان فعلە كىندلى اتقافى حىبانە تطبق ايدىلير. قوجامان مسجىدلەر مئارەسىندە بايقوشلار اجتماعى مؤسسەلەرىزدە اتەرتاسيونال نەمەلىرى اوقونور.

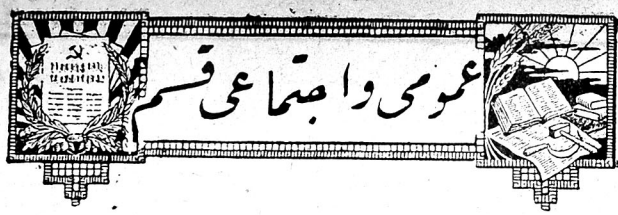
دون باباچاغنا انشالە و يابدغىنە ماشالە دىن خلقىمىز بو گون آرتق گوزلەرىنى بوش فضالاردان قارا توبرانغلارا دىكىمىش و باشلىق چالغىنانغلا گوزلەشەگى قاندىش و اىنانمىشدر. دون عائلەنىڭ كەچىردىگى آغىر گونلەرىلە بورەگى قان اولان سىلەدن قامچى. دان يوز و گوزو قىزارمىش كويلىلەرىمىز اوز بولماش و قارداشى بولەتارىيات ابلە ال بىر سوسىيالىزم قورولوشوندا اشتراك ايدىيور. و (آغا) لار نفعە اولاراق عصرلاردان بەرى دوام ايدەن مىلى قىرغىنلارنىڭ نەچچىن اولدوغونو بو گون آگلامىش او، آرتق «مەلت» دىگل «صنف» تاييور. اوگونىدە اجتماعى سىل شىكلەندە آقان معارف اوردونىڭ شىرقىلرى ييوم نەملەرنىڭ طومبوللارىلە انقلاب بايرامى بايور.

مختصر دون انسانلق حقوقونو بولامايانلار بو تون انقلاب بىرىنىڭ شىغانلى ابلە وىرىلمىش آزادەلىكىڭ اون سەلىكىنى آرتىرازاق اون بىرىنى باخالاپور...

قىزىل گىنجە بو زامان نىشر ايدىلير...

باشلىجا مقصدى ئولكەمىزنىڭ گىنجى و قوملى قىلملەرىنى تويىلەندىرمەك و زىھنلەرى

1928
Kino
440

عمومي و اجتماعي قىسىم

آذربايجانده پرولېتار انقلابى و اسلام دىنى.

متى ياراتماق اوغرونده يوك خدمتدره بولوندى. اسلام دىنىك تورهدىكى حىسزلىكلىرى لايىحه تحليل ايتىمگه بو كوچوك مقاله كفايت ايتىمىچىكندن ك مېملىرى ختنده سطحى اولراق معلومات وىرمه گى لازم گوروروز.

اسلام دىنى «هدىيت» نى دشمنى.

اسلام دىنى دخى عىنيله باشقه دىنلر كىيى عمومى دستور شىكلده بىون خلقى موهومى امىدلرله غير حقىقى خىياللارله دهئا دوغروسى جنت، جهنم، قبر غدايى، آخزرت ابوى بوش وعدهلرله، اساسىز قورقۇلارله مشغول ايتىمىكندن علاوه علمك قىنىك گونتى قارشوسنه برده چىكمه دن بىر آن گهرى دورمايوردى. بو، بىون دىنلره شاملدرسه ده، اسلام دىننه بو مادى نىچىلىك باشقه مرقافى بىر جىتى واردركه اودا آدرى توركلرنى آراسنده روخايلر طر- فدىن روس علمنه، قىنه، لساته قارشى نقرت و اكراهلىق اوبادىلماسىدر.

اولرى بو نقره نىك اوبادىلماسىك باشلىجه سىبى علم فن ساىسهنده اهلنىك گوزىنىك آچىلماسى و بو واسطه ايله روخايلرك و اسلام دىنىك نقردى دوشمىچى قورقوسى ايدىسه ده اوقتباىر انقلابدن سوكره دهاده آرتق جاىلانما. غه باشلانان بو نىباغات دها آرتق صفى شمو. ريله مبدانه جىقمىش، انقلابى، نجرهوى مبال- رزملر دورى كىچىرمىش روس پرولېتارىاسى

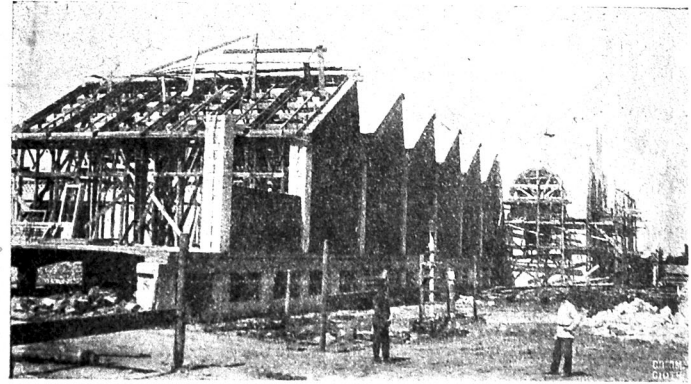
اوقتباىر انقلابى ساىسهنده عمله گلن باكۇ قوموناسى آذربايجان قىضانده پرولېتار دىقتا- نوراسى ياراتماغه چالىشاركن باكۇ پرولېتار- ياتى ايله آذربايجان كندىلرلى آراسنده او- لان رابطه سىزلىك يوزىتىدن بو مسئله حل ايدىلمه مىش قالماقله برابر باكۇ قوموناسىنىك آقىس وضىت قارشوسنده قالدىقدا اوگا يار- دىمده بولونماق بىر طرفه دورسون حتى محلى بورژوازيانىك و روخايلرك تحرىكى ايله عثمانلى مستىد حكومتى باشده اولماق اوزره آذر- بابايجان كندىلرلى الله صلاح اولراق باكۇ قوموناسىنىك محوبنه چالىشىدلار.

نتىجه ده بورژوا، ملكه دار و روخايلرك حكومتى اولان مساوات آغانلى مبدانه چىقدى. بو زمانده ايسه دىن ينده اوز موقىنى قا- زاندى و كوتى- گوندىن رونقلىنه گه و تاكرى كىي موهومى وارلىقلارا زحمتكشلىرى ايتاندىر- ماقله اولارى اىنجه گورولمه ز معنوى صابلالره باغلايوردى.

مارقس طرفدىن «دىن، زحمتكش خلقىك تىزىكىدر» تعريف ايدىلن دىن و بورايه دا- خل اولان اسلام دىنى اوللىرى آذربايجانده چار حكومتنىك بقا و سلامتى اىچىن چالىشىدى و بوقتباىر انقلابنه قادار آذربايجان زحمتكشلىرىنى گوزى باغلى خان، بك كىسى استىمارچىلارا اوز راشىلىقلاريله قول اولماق و مساوات حكو-

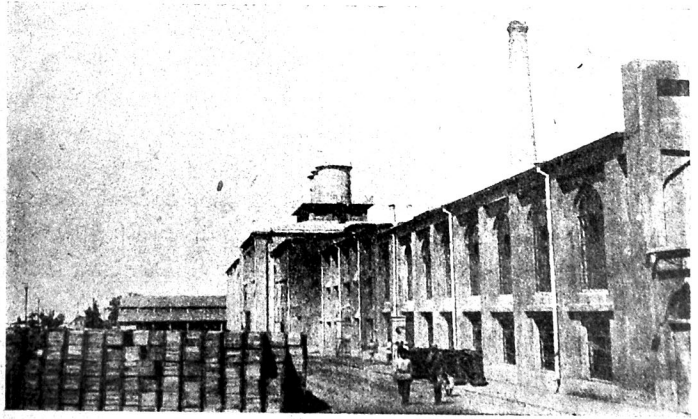
محصولالارىنى گوزگو كىيى عكس ايتدىرمىكدر... شورا و كىسند معلملرلىنى معارف و بىداغوزى مسئله لرله ياقىنلاشدىرماق معلومات و تجربه لرلىنى آرتىرماق، زحمتكش ضىالى دستىنى به گى روحده تىزىله ندىرمىك و اولنارىك شخصى و عمومى معلوماتلارلىنى گه نىشله ندىرمىك مملكتنىك ترقى و به كىلىگه لرلىنى كو- ستمىك فرقه و حكومتنىك مېم مسئله لرلىنى كىله آراسنا ياماق بىر سوزله، علمى، اجتماعى، ادبى بىر اورغان حالتى آلماق...

قزىل گىجە بو مقصدنه وارماق اىچون مملكتمنىك قلم صاحبلرندن هر نوع مادى و معنوى ياردىم گورمىگنه امىن اولراق معسور و اىدا بىر نشر ايدىله چىكدر. بودور بولوموز...

گنجه ده يىكى نىكىلمىش اوقتباىر انقلابىنىك 10 سنه لىكى مناسبتيله ايشه بوراقىلمىش «چىت فابرىقاسى»

ایله آذربایجان کندلیلریک اتفاق و بونگلهده
 گونی گوندن محکمله شه جگی و بک، خان
 حاکمیتک ایدی اولراق سسقوط ایده جگی
 قورقوسی ایدی. روحانلر بو مبارزه لرله ده
 ایلهری گیده رک او دره جده بو بیرلک قار-
 شوسینی آمانه جایشیردیکه بکدیگرله قومتو
 اولان ایکی قارداش ملتک (ارمنی و تورک)
 ییر بیرله سلاملاشمانی و ال دوتوشمانینی
 یله بویوک گناهلاردن حساب ایدردی. شایقا
 گئین ییر مسلمان دیندن خسارچ و گاورور

گنجده نهکی تیکلمیش باغ-ساون «زاودی»

و پروغرامنده یاخود امتحان زمانلارینده شریعت
 درس لرینه اولدو تجه بیوک اهمیت و بری ایدردی.
 بو قاعده ایله اسلام دینی باشقه دینلر کبسی
 علم مدینه دشمن کسلوب مختلف بوللار ایله
 انقلابی تجربه و نظریه لرک او گونی آیلوردی.
 اسلام دینی زحمتکش لریک بلاسیلدره
 بیک یالان و عدمل ایله تنهنک مختلف
 موصلرینده خلقی گاه آغلاماق گاه گولمهک
 هر گون اوینده و قتلی وقتنده نهاری شامینی
 ایدن بورزوآزیا ایچین الوری شلی اولساده!

بایک ایستی سی آلتده بیچینچی ایگله مشغول
 اولان و حرارته لی نه توکهن کندلی ایچین
 نه قادر مشقت اولماقله برابر صحتک بوزولما.
 سته سبب اولوردی. عینله تام مناسیله وحشیلیگی
 آگدی بران محرم لیک باسطی دخی همان اسلام
 دینیک قارا باد گارلاریندن بیرسی ایدیکه مو-
 هوماته قایللمش انسانلار قلیج، خنجر لره باشینی
 بارماق، سینه سینی، بده نینی داشله، دمیرله دوگمک
 منصل آغلاماق، سیزلاماق. باقیگنر! اسلام دینی
 زحمتکش لری مشغول ایتمکده نه کای بیرنجی-
 ایگه مالک اولوردی.

اسلام دینی ملی عداوت اوچاشی.

ماهیت اعتبارله اسلام دینی و ییزیم
 روحانیلر ییر طرفدن روس مدینته ده دوغرو-
 سی انقلابی و تجربه وی علمه قارشی دورور-
 دیلار سده دیگر طرفنده اولری چار حکمرانلیغک
 جو گرملر ایسه مساوات آغلیغک تبلیغ و رهبر.
 ایکی ایله تورک ارمنی ملت لری آرا سنده مدهش
 بارار سیز لقلار یاران دی.

1905 سنده روسیه انقلاب آلولاری
 ایچه رینسند یانار کن تورک و ارمنی زحمتکش لری
 همان تبلیغات تیجیسی اولراق ییر بیرینی قیر-
 مانه شهر و کندلری بر باد ایتمک باشلادیلار.
 هر کسجه بللی درکه بو روسیه چار-
 لیغک روحانیلرک یاردیمیه زحمتکش اهالی بی
 روسیه ده باش ویرمش اغلابدن آیرماق. بسو
 خصوصه ایشتمه مک، گورمه مک ایچین ملی
 قیرغین واسطه یله اهالی نی مشغول ایتمک کبی
 تورمه تیگی ک ایچه سیاستلردن ییری ایدی.
 او دوری باشامش قوجا کندلیلریمزک
 «قل» ایچمه سینه گورمه «نیقلا ی نماینده لری
 تور کلسره سلاح ویره رک دیورمیشلر: روس

چارلیغی سیزک طره فیکزده در. ارمنی ار تور ک لریک
 کو کینی کسمک ییر دفعه لیک محو ایتمک
 ایسته بورلر. هایدی فرصت وار ایکن سلاحلا-
 نیگن و ارمنی لریک محو نه جایشیگر.
 او ییری طرفدن همان جله کارلار ارمنی-
 لریده سلاحلاندیر اراق عینی سوزلره قیزیشدیر-
 بور دیلار.

مساوات حکومتی دورینده دخی بو ملی
 عداوت نه اینکله آرادان قالدیریلدی حتی اولدو.
 غندن آرتق آلاولانمانه باشلادی. کیم قاراباغ
 خصوصه شوشا، گنج و باشقه محللرده او-
 لان قیرغیلاری گورمیش سه درحال بورزوآزیا
 حکومتنک بو خصوصه اولان نقطه نظری نی
 لاشقجه آگلار.

تیجده آتان نه؛ حدییز حساب سیز مادی
 و مدنی ضره لر، بیگلرله زحمتکش لریک حق سیز.
 جهنه آقپیللمش قانلاری، داغدیلمش و بر باد
 اولمش شهرلر و کندلر... بتون بونلار نما-
 میله اسلام دینیک فعال اشتراک سی واسطه سیده
 اولمشدر...

هیج اونونمام که جبرائیل قضاسنک
 «قارباگین» شهرینده «سید» لقبیه مشهور اولان
 میر جعفر او زمانلار (1920 سنه ده).
 اهالی بی توبلار اراق باشیل دینی بایراق
 قالدیر اراق یوجاسس ایله بوبله وعظ ایتمیشدی:
 «آی مظلوم مسلمانلار! آنا، آنا، باجی،
 قارداشلاریمز خصوصه دینیمز بتون حیاتی تیز
 بویوک تهلمکه ایچه رینسند در. ییزیم دینیمزک
 تاریخی دشمنلری اولان ارمنی لری کافر درلر،
 بتون اسلام عالمینی محو ایتمک ایسته بولر.
 اوغلانلاریم، اولادلاریم، قرآن شریفک احکامنه
 عمل ایدیکر! رآنی و اسلامی مدافعه ایدیکر!
 ارمنی کافر لره محاربه یه گیدیکر! اوراستنی

اونونمايلىسكز كه بو بولدا قولەلەر شېددارلر.
 بولە آدملر ئولدىكەن سوگەرە بەشتە مقام
 «دوئاچقار» باقىگىز! «روحانى لايىمىز مەنوى
 آتالايىمىز» نە بولبلە و نە كېسى ماھىتلر ابلە
 دىنى و مىلى عداوتى قېزىشدىروب اوچاقلارى
 كوزوكلەيوردىلر.
 بوندىن اك باشلىچە مقصد آذربايجانده
 بولەتار حركاتى ياتىرماق ايدى كه بولە باشە
 دوران آتالارلك داهدا دوغروسى بك و خانلار-
 رك تابشيريبلە ميدانە گلبوردى.
اسلام دىنى ضويغونچىلىق جېھەسندە.
 اسلام دىنى اللە آت اولماق شرطلەر رو-
 حانلارك بىر خاھىشە دە ضويغونچىلىق ايدى. دىنى
 مەتدەلە آلتان و توبلانان وىر گېلرلك باشلىچە
 مەنبەي خمس، ذكات، فطرە اون گون محرملىكە
 و بىر آيى رمضانە نىرلانان بارالار، نوروز،
 قوبان بايراملاريدە اوروجلىق كېي باشقە دىنى
 بايراملارده اولان اسرافلار ايدى. و بوللار-
 دن علاوه سېد و ملالارە وقتسيز، حسابسيز
 تەخفە شكىنيدە وىرېلن نذرلردر.
 ايسەنەر محرملىكە ايسەنەر اوروجلىقە
 اولان بو عادتلەر خصوصى ملا دعوت ايشك
 دها دوغروسى بىر آل وىر شكلىنە دوشمش
 ايدى.
 مثلا: اون گون محرملىكە ملا، آخوند،
 روضەخان بو سايبەدە ھەرە دورت بېش يىك
 منات بارايە مالك اولوردىلار. عىنبلە بو نىستە
 مسجد و مەبدارك تەمبىرە دەخى بىگىلر-
 چە بارالار صرف اولونوردى.
 بوللاردن علاوه شرىتەك گوستەرىشلە ھەر
 بىر مسلمان كىشى اقتدارنە باقوب كىرلاپ،
 مەشەدە، مەككە گېدوب حاجى اولماسى بو
 مقدس يىررى زيارەت ايشەسى واجب مەشلە

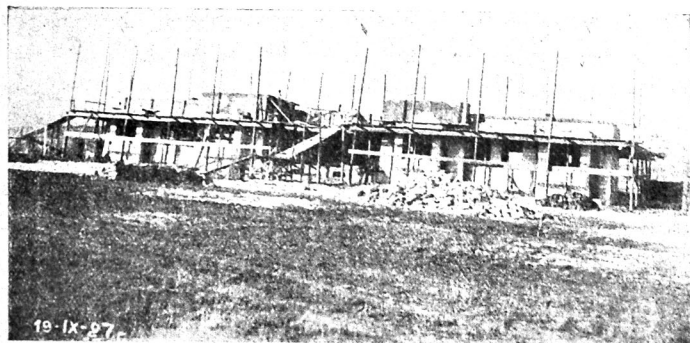
دېھەرى و بوگا بىگىزەر اسلام دىنىك بىر
 چوق بارمازلىقلارنى مقدس و عمل ايدىلمەسى
 لازم كلن بويورولاردن ايدىكە بولە قايتا-
 لىستارلك استىمارىدن دھادە مەھىش ايدى.
**اسلام دىنى بوروزوآريا فورولوشنك تشكىلا-
 تجىسى و روحانىلر قولدور رولندە.**
 دىنك بوروزوآريا ايشەدە آت اولماسى
 زحمتكلرلك امانسيز استىمارنە بول وىرېلمە-
 سنى ابات ايشك لازم گلبور.
 فرانسدا انقلاب كىبرى دورىندە حاكم
 (رېوبىسېر) اوز صىقنىنى غىب ايدەرك بوپوك
 بوروزوآريا نەماندەسى شكىلەندە دوراركن
 دېمىشى: «اگر تاگرى بوقدرسە مطلقا او-
 نى بولمالى ياخود باراتمالى چونكە تاگرىسيز
 كتلەبە رھبرلك ايشەك مەمكن دگىلدەر»
 بو فكر بوروزوآريا قىظە نظرنىچە اولدو-
 غى دوغوردر. چونكە بوروزوآريا حكومتى
 آتداتماق. گوز قاباماق اساسى اوزەرىندە قو-
 رولوموش بورادە ايسە تاگرى مظلوملار اوزەرىندە اولدوچە
 بوپوك رول اونامشدر. بىز روحانىلرلك اوقتار
 انقلابندە فعال بىر سورەندە عكس انقلاب رو-
 لى اونادىنى يايوروز.
 آذربايجاندهدە عىنبلە بو روسى اونادىلار
 حنى قولدورلىق درجەسەنە تېشىدلر.
1928 نىچى سەدە آچىقچاسە قولدور-
 لىقدن عىسارت اولان شامخور قىرغىنىنى ھىچ
 اونونمايلىم!
 شامخور قىرغىنەن بىر گون اول گىجە.
 نك خان، بك و روحانىلرلك تەشەببلە بونون
 توركلر شاھ عباس مسجدنك قارشوسە تولا-
 شدىلار جناب نىصب بىگىرلك چىقەتىندىن سوگرە
 «شىيخ الاسلام» بولبلە بىر نطق ايراد ايشدى: ەى
 اسلاميك اوغوللارى! آغەر ساعتلر كېچىرمەك

اوزرەيز اسلام دىنى ھەر طرفدن احاطە ايدىلمش.
 ارمنىلر بىزە ھىجوم ايشەكە حاضىرلاشپلار.
 گرجستان و ارمنستان اوز حكومتارىنى تشكىل
 ايتىشلر. بىزە تشكىل ايشەلە بىز. بونك ايجىن
 عسگر و عسگر ايجوندىە سلاح لازمدر.
 بوللارك ھىچ بىرى بىزە بوقدر. اللە، چوق
 شكىرل اولسون كه اسلام دىنىك بوجالغىندن و
 طلەمەنك بارلاقلىغىندن صابح قارداشىمىز عثمانى.
 لارلە محاربه ايدوب قايدان روس اوردوسى
 دىمىر بولبلە گىتچە اتاسويىندان كىچەجكدر.
 اولارده كللى مقدارده اوازماز حىرىيە مو-
 چوددر. دىنىمىز، ملتىمىز، حيايتىمىز قورتار-
 مق ايجىن اللېمىز و اونك «يىغىبرى» محمد
 صلوات اللہ نامە اولنارلك قاباغىنى كىسوب صونما.
 لى و اللرىندە اولان ساحلارى آلمالى بىز!
 بن «شىيخ الاسلام» نىچە كه بىر اسلام رھبرى
 جھاد اعلان ايدىرمە. بوگا گورە ھەر بىر
 مسلمانك بويچىدر. سلاحى اولان سلاحلە،
 خىجىرى اولان خىجىر ابلە، باتلىسى اولان باتلا
 ابلە. آتاجى اولان آتاج ابلە شامخور ستان-
 سىونىنە گىتون و «شالونىك» قاباغىنى كىسوب،
 بونون سلاح و جەھانمى آسون گورسىن و
 بىكى تشكىل اولونماق اوزرە اولان مساوات
 حكومتە ورسون»
 گورىگىز. اسلامىك رھبرى اولان بو
 ذات نە ابلەدى؟
 قارا ئايكە قالمش كىنلە قىزارك قاباغىنى
 كەسەك بىگىلرچە زحمتكش بالالارىنى تولدور-
 دلر. و ايشىدىلمەمىش بىر قولدورلىك نىياسىنى
 قويدىلار.
 بوللارك ھېسى نە ايجىن؟ يالىگىز اوز
 آغايىقلارنى محافظلە ايشەك ايجىن «بىزىم رو-
 حانلر» عىنبلە بوگا بىگىرە بىر قولدورلىقە

یابدیلار که اودا عثمانی لارله بیرلشهرهك باکسو قوموناسنی بوغناق فاجعه سی ایدی. بوندن سوگره ییز بو نتیجه گله بله ریز که اسلام دینی و اونک رهبری اولان روحانیلر پروله نار انقلابك دشمنی و مساوات حکومتك تشکیلاتچیسی و مدافعه چیسی درلهر. بو اوغور ده لزوم وورولموکده یله قولدورلیقله اشغال ایتمه گه قادر درلهر.

اسلام دینی قادیلیغك جلادی.

تورک قادیلیغی فیودالیزم و قاپتانلیست جمعیتارینگ استمارتیدن علاوه دینك اوزره ربه اسلام دینی قادیلیغك هیچ فرق یوقیدی.

محمد هادی تکبلیش «زنون خنق» حیوان بسله این ستاسیونو

ارککاره گلدیکنده اوج دورت قادین تطبیق ایده ردی- چونکه وجدان، اخلاق، آلا بیلر. ارکک، قادینی ایستهرسه بوشاره، انسانلیق و باشقه بو کیی شیلر بورژوازیبه ایستهرسه بوشاماز، دو گره، سو گره. بونون لازم ده گیل، اوکا لازم اولان یارا و آنجاق بو حقوقلار ارککاره عائددر. قادیلار حنی بارادر، او، بونک ایجین هر ییر کدشته بو خصوصده شکایت یله ایله مه که حقی دگلار. کینه گه حاضردر.

بیر سوز ایله ارکک قادیك آغاسی و صاحب اختیاریدر. ایدن بورژوازی جمعیتیده قادیك رولی و قال طبیعی در که بورژوازی قانونلاریدا دخی دینلنك وضعینی بو، و بنده بوندان عسارت دینه رعایت ایده رهك اونك کوشه ریشلرینی حیانه ایدی.

ایک بونلاری محافظه ایدن اسکیلره، فوجالار، آویرجیلر و روحانیلر درلهر.

آرتق مشهدی، حاجی، کربلایی اولماق هومسی و آرزوسی بسله بن زحمتکنه تصاد ایتمک ممکن دگلدر، هیچ کس بو تریك معدنلرینی گورمهك ایسته میر، روحانیلر بو وقه قادار دالبک اولدیلاری قودلارینی غیب ایتمشر: فعله و کندجیلری آلدانماق اونلار ایجین محال اولسین. اونلاره هیچ کس اینانمیز. حال حاضرده بوتون شورالار داخنده اولدیغی کیی زاقاقاسیاده ده بونون ملنلرک قادیلیغی ایله عمله گلیمش محکم ییر اتفاقه مالیکر. بوله ییر اتفاق که اونوی بو وقه قادار هیچ ییر ندر ریخ گوستهرمه میش و هیچ ییر نولکه دخی شورالار اتفاق تشکیل ایتندن گررمه چکدر. حال حاضرک قادیلیغی نام مناسیله آزاد، اسد، نلیق حقوقیه مالکدر. او؛ سوبالیزم قورولو- شنگ هر ییر طرفنده جمی صورنده اشتراک ایدیر.

بیز بونون دینی قانونلاری، خیالانی، رو- حانیئی تابدالایاریق شورالار اتفاقی پروله نارانی ایله ال ییر قومونیت، ماتربالیست دنیا گو- روشو و رهبریگی ایله سوبالیزم قورولوشنی جهان انقلاب مگورهنی نقیب ایدیریز...

بیزه اله، ییغیر، جنت، جهنم لازم ده گیلدر. بیزه مدنی، منشکل، بوکسهك نخبقابه مالک انسان جمعیتی، سوبالیزم لازمدر. محمد جوارلی.

اوقتیاسر انقلابی و اونک به تیشدیردیگی آپرهل انقلابی آذربایجانده بتون دینی و روحانی حرج مرجلیگه نهایت ویردی.

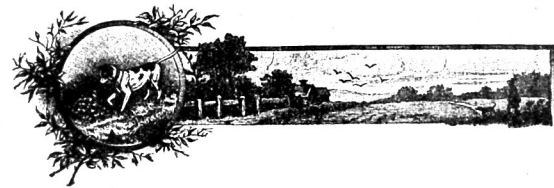
حال حاضرده بیز باکو پروله نارانی ایله آذربایجان کندیلری آراسنده محکم ییر اتفاقه مالیکیز. بو ایسه گله جک مقصد بزرک رهیدر هیچ ییر قوه بو اتفاقنی ضعیفه تمیز بو اتفاق اولدیغجه محکمدر. انقلابك ایلک سنلریدن اعتبارا مکتب مسجدلردن آیریلدی. بیز نام مناسیله دین و شریعتدن اوزاق مستقل یسر معارفه مالیکیز. آرتق بیز یگی مسجدلر تکمکله ده گیل اسکی مسجدلری مکتبه یاخود قلوبه چوورمکله مشغولیز.

بتون انشآت قومه زی مکتب، قرائتخانه، کیتبخانه، خسته خانه ایشلرینه صرف ایدیریز:

اگرچه حال حاضرده شاه عباس مسجدی بارلاق کبیدنی و قوللارینی هوایه قالدبراراق دورورساده بوندان یسر شی جیمه از اونوی باشانان ییر ییشین خیرده بورژوازیدر که بونون قولمیرله اونك محافظه سنه جالبشیرلار. فقط تاریخ ایله ربه بور، ایله زبله دیکجه اونوی دخی کبجه میشک قارا ییر بادکاری کیی «موزه» شکلینده حفظ ایده جک و بوتون زحمتکنلرک قوللارینه زنجیر حاضرلیان بو اسیرلر سراه باقاجاق و نقره نلر یاغدیدر اچاقدر.

محرملیک، اوروجلیق و بونلاره بگرهر باشقه عادلر دخی اصغری درجه یه دوشمیش و سوگک نفسینی چه کمت اوزره درلر. ها-

مارت بايراملارى.

حقيقتاً مارت آبي باشقا آبارا نسبتاً بىر رادا فعله صئفى موفىقت قازانمادى، اوقتياير انفلا جرق تعطيل كونارننه مانىكدر. داهدا دوغروسو بىتمه قازاندا. بوتندا هانكى شرائط موجود بىر بايرام فولله قىسبوئى حالينى آلىر.. اوله بايراملار كه هر كسه بىر عصرىك، بىر وقتىك اقتصادياتى ته حالدا ايدى وه بوزمان نه حالدا.. تاريخى واقعه سىنى، اسكى خاظره لر بىنى ياد ايتدرير؛ هر بايرام جمعيتك مەين غروبلارى طرفيندن خصوصو بىر اهميتله قارشىلاير. قىمتله نيزده بو مقاله مەيزده اشبو بايراملارنى قىمتتى وه بىر يرينه اولان نسبتلر بىنى ايدىنلاشدير.. ماقلا مشغول اولاجاغز.

هر كه سجه بللى دىر كه لاباراتورالاردا تجربەسى كه چيله مەين فنلەرنىك حقيقتى دائما مقابسه ايله كچهر... مقابسه ايله آراشديريلار. مثلا: آلايم اوقباير انقلابى.. بونو آلكانماقدان ئونەرى هېچ بىر معام صنفده تجربە ائله نرىدن استفاده ايتنه كه قادر اولماز.

بو حادثەنى بوتون ايتاجلىكلەرنه: قادر سحنده كوستەرمە كمه آسان بىر ايش دگىلدىر. تاريخده نكرر بوق كه بىر داهدا، اونى قانبار. راق... كوستەرمەك.. بونون يكانه جيقىلاسى بىر بولو وارسا اود مقابسه دىر. بىز بونو آنجاق مقابسه ايله آراشديرىپ اوربايقا جبقارايله رىز. اوقباير انقلابىنى لاقىتجه آكلماق ايجىن اونو باشقا بىر انقلابىله قىسايه ايتنهك لازم كالىر.. فرض ايدىم ۱۹۰۵ نچى سە انقلابىنى كه بو

رادا فعله صئفى موفىقت قازانمادى، اوقتياير انفلا بىتمه قازاندا. بوتندا هانكى شرائط موجود ايدى... دىگرىنە بوق ايدى. او زمان جمعيتك اقتصادياتى ته حالدا ايدى وه بوزمان نه حالدا.. مختصر بو كىيى مقابسه لره طب ايدىلەن نتيجه الدە ايدىلەلەر. عىنيله اساناندا و ادياندا خصوصو سياه تاريخده مقابسه بوبوك رول اونايير. تمايل ايدەجه گىمىز بايراملارنىك آبرى- آربىلقدا تاريخى اهمىتى اولدوغوندان و مەين غروبلا طرفيندن قىمتلەندىكىن، آراراندا مقابسه آيارب حقيقتى الدە ايتنهك ممكن اولد. جاقدير. بونلاردان بىرنچىسى (۸ مارت) قادينلار گونودور. ئەودت... بو بايرامك تاريخده مهم موقع دونامسا باشلىجا سبب اودور كه، عصرلر اوزونو اُسارنەدە باشايان قادينلىق، منمادى صورتدە اُر ككلەرە تابعلىككە حبات كه چىرمەكە ايدىلەر. بونو اسانلىق ققطه نظرىنەن دوغرو حساب ايتنه بىب ئوز آزاداملكلرى اوغروندا جاليسىب ناپت ۱۹۱۰ نچى سەسى ايكىنچى بين الخلق قادينلار قوزترانسىندا، قادين آزادملىكى شعارىنى اورنابا سورموش وه موفىق اولموشلار. ايتنه او موفىقت سببىنه او گون بين الملل قادينلار گونو آدلانير وه هر سە بوبوك شرفله ياد ايدايير. بو بايراملاردان ايكىنچىسى «فبورال انقلابى» دىر. باشلىجا مزتى وه تاريخى اهمىتى

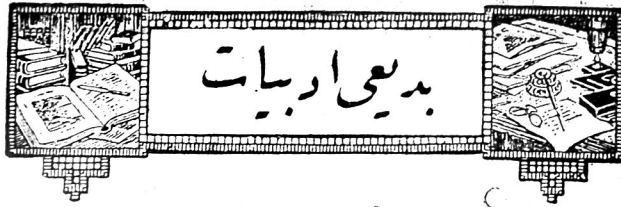
هەبىنەن آرتق سايق رويه و شىمدىك شو- رالار اتقاي ايجىندىر. بەگى حساب ايله ۱۲ مارت گونونه تصادف ايدەن بو گون، اوج بوز سەلىك رومانوفلار خاندانى حاكەمىنه سولك دەئ- يەن، چارلىقك نخت-تاجى سرتگون ايدىلەن گونودور. بو همان گونودور كه روسەلك فو- نوغرافىچى چارى ايكىنچى ئبقلاى رومانوف ئوز راضى لىقلە حكومتى فعلە- كەندلى نمايندەلر نە تسليم ايتىش، فرمانى امضالامىش. بو گون همان گونودور كه كەندلى سىماسىندان قارا قارتال قانادلارى چە كىلمش آرتىق بىر انسان كىيى راحت بىس آلايمىشلەردىر..

ئەودت.. اوله عزيز بىر گونكى ببوله نارىات ئوز اقتدارىنى عكس ايتدېرمەك ايجىن هر زمان بونو ياد ايتەلى.

اوجونجوسى ايسە پارس قومموسى... بو بايرامىكدا اهمىتى بوندادىر كه ۱۸۷۱ سەسى مارت آينىك ۱۸ نەدە فرانسىز انقلابى- لارنىك فعالىتى نتيجەسى اولاراق ايلك دفعە بىر «تارىيات دىقتانوراسى قورولموش تاريخچه بىر بىكى جمعيت علاوه ايدىلمىشدير. بو دىقتانورا بعضى تجربە سىزلىكلەر نتيجەسى اولاراق ايكى آيدان آرتىق دوام ايدەمەيشەدە فقط... بو گونكو شورالار حاكىمىنى ايجىن بىر لابلار- نوار، بىر مكتب اولموش و جهان انقلاب حرىكائىنىك جانانامسا بوبوك ياردىم ايتىشدير. بو گون مەلكەتمىزدە ۱۱ باشينا دولان بىرو- لئتار دىقتانوراسى اسكى پارس قوموناسىندان عبرت آلمش، ايسەر موفىقت ايسەرسە قسانلار رىندان اولدوقچا استفاده ايتىشدير. داهدا دوغروسو منمىي اولاراق دوام ايتىشدير دىيەر. سەك خطا ايتەمىش اولاريز.

ئەودت... بورايا قادر سايديغىبىز اوج بايراسى نظره ن كه چىردىكە آجىق آجىقنا گورولور كه اشبو بايراملارنىك برونە نار صئفى طرفندن آقتىشلاماسى وه حسن توجه ايله قار- شىلانماسى اولدوقچا بەگە نىلمەسى بىر شىدېر. ايسدى بىز مارت بايرامنىك سلسلەلەرىنەن دوردونجو وه بەشىنچى- سىنى تشكىل ايدەن نو روز وه اورولجوق بايراملارنىك هر ايكىسە يىردەن باقلىم. چونكه آرتىق بو خصوصە جوق اوقودوق، جوق ايتىدىك... عجباه، كىم بالمكس روحانىلەر وه خىردا بوزو آرديا بايرامى اولدوغونو انكار ايدەر؛ گونە ستايش ايدەن اسكى ايرانىك سىرسم شاعلىغى وه زاده كان عابله سىنىك بايرامى اولوبدا اسكى فبورال عئنه- رىنى داشيان، نىك بىر فېرىلدە قانلارلا آرامىزا سوقولموش ايسەر دىن. ايسەر عادت، ايسەرسە حاكىمىت كابوسى كىيى ئوگوموزدە دورموش نوروز ايله سوساليزم قورولوشونوك اقتوب پارا- نچىسى اولان برونە نارنىك نه علاقەسى اولايىلەر. او جمىدىك تاختىنه جىقماسى، باخود «حضرت على» نىك خلافة گىجەسى بايرامىنى دە گول، وظەفەجه عصرىزىك جمىدىى وه «حضرت على» سى زولونو اونبايان ايكىنچى ئبقلايك نختىنەن دوشمەسى بايرامىن بايور...

برولە تارىيات وقتى هر شىدەن عزيز وه بو كەك دوتدوغو وه علمىك، فنىك گوستر دىكى بول ايله ئوز زحمىتىنى صرف ايتدىكى بىر زماندا دىنىك گوستەرىشەنە عمل ايتنهك، بىر آى گونودوزلى آج سوسوز، كچلەرى منسل ييمەكلە مشغول اولماق؛ بىر سوزلە عزيز- عادى حبات كه چىرمەك، نتيجەدە خستەلىكە دوجار اولماز، ئولەك... سوگو، واردان، بوقدان چىقراق يالكر مقته خورلار شرفىنه وه

بەدىئىي اربابىت

گىنجە:

«قېزىل گىنجە، مەجموعە سېلىق نەشرى
مەنەسەنە:

گۈزەللەر بوردوساڭ دەنېلدى ساڭا،
قۇيۇڭدا گۈز باشى كەسېلدى گەنجە...
قوشدۇ شىكائىلە ھەر كەس قۇلۇڭا
دردىنى آڭلاتدى ازىلدى، گەنجە...

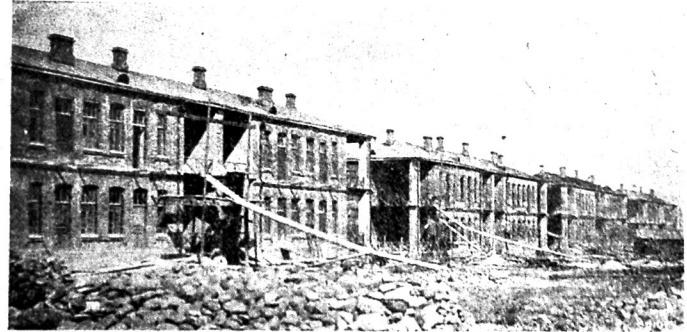
1

بو بەگى دىنابى باراندېگى سەن؟
قۇرتۇلۇش اېزىنى آراتدېگى سەن؟
اۈ، پاتان قىلبەرى اۈياتدېگى سەن؟
سانا غىملى قوشان شەن گىلدى، گەنجە...
بو كدوسە يىللەرى مەستېد قۇلۇ،
قلى ساردى بو كۈن قۇرتۇلۇش تۇلۇ...
قۇيۇڭدا تېتىر كىن سەۋدانىڭ بۇلۇ،
باق، سانا گەلەنلەر بو كەلدى، گەنجە...

2

يىلدېز دانىمى چالدىڭ سحر فسۇنۇ؟
كىم ئۈگرەندى سۈپلە گىزىلچە بۇنۇ؟
قلىلەردە بەسلەن چوق آرزۇنۇ
كىمەلەر دېردى: «مەھسۇل دە گېلدى» گەنجە؟

نەغىنە بايرام اىتمەك، ھانكى قاناچاقلى پرولەتارا يىرەم: سىز سۈپلە يىگىز: فېئوداليزم غەنەلر نەمى
ۋە ھانكى دوشۇنچىلى كەندىلى بە پاراشار؟ بىن تايىتلىم، بوقسا سۈپاليزم قۇرۇلۇشۇندا چالسايم؟
بو مەقالەمدە دوروب اېستەر اورۇچلۇغۇڭ ۋە علمك گۈستەر شېلە گۈزۈل بىزى آچمايىز مى؟
فېئودال دان عبارت اولدۇغۇنۇ اېضاح اېدەجەك بوقسا دېنىڭ بەردەسېلە ئورتەلېزىمى؟...
دە گېلەم، چۈنكە بۇنۇ گىلا اوغراشماق آرتىق «شاھىڭ» تىختە چىقماستىن مى؟ تىختەن نەمە
وقت اېتىرمەك دېمە كدىن، فقط... بىن بو كۈن سېنى مى «بايرام» اېدەلېم؟...
ئۇز صىف داشلارېم قارشىسېنا يىر مەقسە (دۈ-
تۇشۇدۇرما) صىخەسى آچماق اېستە يىرەم ۋە دە،
جواب وېرىڭىز، اوقتايار عاشقەرى جواب!!!
م. ك.

گىنجەدە قەلەلر اېچۇن بەگى تېكىلمەش باغاش اۈولەرى.

قوينو گدا عاشقلمر جالير كەن سەزى،
اونوتور چە كەبىگى ورملى نازى...
دوغور كەن قلىندە قورتولوش يازى
سرىگى وورغونوك چوق بىلدى، گەنجە!..

3

گوگلهردەن بىر يىلدىز اوچدو سوزولدو.
گوزلەر قوينو گدا اينچى دوزولدو...
سەودىگىك بو قىزىل سوسىگە گولدى
قارا قىلپىلەردە اوزولدو، گەنجە!..

آزاد بىر قول اولان گەنجەلى بو كون؛
قورومشدور قوينو گدا دانلى بىر دوكون...
او اسكى لە كەلەر سىلندى لوگون
قوينو گدا اينچىلەر دوزولدو، گەنجە!..

4

سەندە بو قەدور نە غم، نە هجران اينى.
كو گوللار چە كەمە بىر نە آم... نە سىزى...
اقتىگىك بارلاير قىزىل يىلدىزى،
بو يىلدىز حىيەتە املدى، گەنجە!..

بوردو گو تالاماز او جانى خانلار،
كەچدى او دەشتلى، قورقونج... زمانلار...
قوينو گدا ياشاير آزاد انسانلار
قېلەرى سادە وە گوزمەدى، گەنجە!..

ح. فوخ.
« نازلاندى دىمەك دىر... »

قىزىل اوردوموز.

فەرمان قىزىل اوردوموزنىڭ ۱۰
يىللىك بايرامى اىچىن.

ظلمت ئولكەسىندىن چىقار كەن نەمان،
ظلمتى قالدېرىپ يىقدى اوردوموز!..
قوردو ئولكەمىزدە بىر يەككى چېان...
ظلم اسازمەندىن يىقدى اوردوموز!..

ع. ا. حربى انقلاب شوراسى صدرى. ي. ووروشىلوف
دەمىر بىجەسىلە بائىدى اتىجاد.
ازىلمىش كىتەبى ايلەدى آزاد.
دشمنى محو ايتىدى، ايدىنچە فرىاد...
چارابىنى تابدایىب سىقدى اوردوموز!..

سەن اى قىزىل عسكەر؛ حاضر دور بوكون!..
دالغالاندىر قىزىل بايراغى بوتون؛
قور يەككى بىر عالم، ياب قىزىل دوكون...
چونكى قورتولوشلا، چىقدى اوردوموز!..

جەھنم خىدان.

فابرىقادا

(خىرى خاتىرىلىق)

اوجاقلاردىن يانار، سۈنەر؛

آيىنلاردان سىللەر آقار.

چە كىچىلەردىن، يەنەر، قالقار؛

تە كەرلەردىن دۈنەر، دۈنەر.

گۈزەلەردىن بىر باشقالىق وار.

چەرلەردە بىر مئائىت...

گۈدۈملەردە غىزم، غىزىت؛

ئىنەر قالقار گۈچلۈ قوللار.

دۈدۈك ئۈتدۈ... ما كىنلار

وہ اوجاقلار سۈسۈن، دۈردۈ

بو زىمىتىڭ دۈغما، بۈردۈ.

نە بىر آلاۋ، نە بىر سەس وار.

قوشدۇ بوتون عملەلەر

بىر سىرايا تۈپلەنلەر،

باياق چە كىچىق ووران اللەر

ئىمىدى ئىستەر سىلاح دۈتتاق.

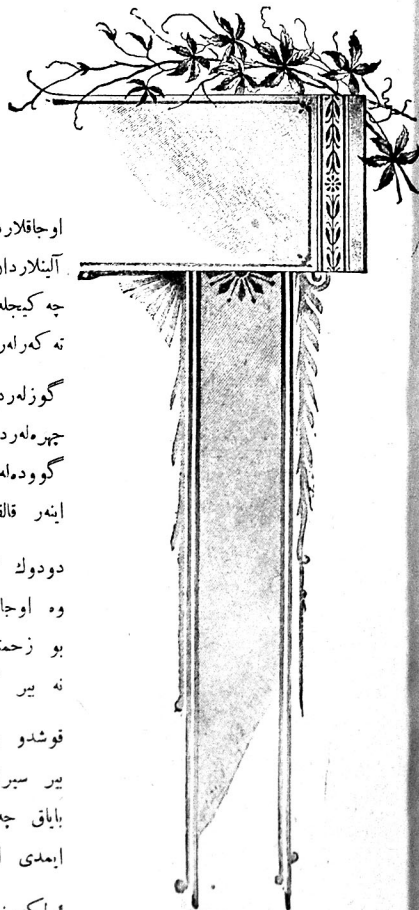
ئۈلكە، بىزى، ھەر دۈشمەندەن

قوروماقچىن تىلىم بابار...

نشان آلا، قوشار، قىچار،

عملەلەر بو گۈن جانئەن!

قىزىل عىسگر.

قىزىل گىجە.

نە قىداردىن باشىڭ گىجە؟..

نە دۈردۈمىش باشىڭ گىجە!..

سىلىندى گۈز باشىڭ گىجە!..

گۈزەلىڭ سەن بو گۈن بەنجە!..

قىزىل گىجە، قىزىل گىجە!..

غەپلەردەن، غەپلەردەن...
سەم گۈردۈك؛ سەمەردەن

نشان يوق... كەچ او دىمەردەن،

قارالمىشىدى او... گۈن سەنجە

قىزىل گىجە، قىزىل گىجە!..

خانا، بەگە ياناق اولدۇك!

سارالدىڭ گۈل كىيى سۈلدۈك!

بو خوش گۈنۈڭ سۈك بولدۇك،

قىزىل تۈندە سۈزۈل گىجە!..

قىزىل گىجە، قىزىل گىجە!..

لالە آچمىش گۈزەل داغلار،

دېيۈر كەجىدى غىملى چاغلار؛

او... خان، بىگىلەر باق قان آغلار،

ھەر ياتىڭدا وار اگىجە!

قىزىل گىجە، قىزىل گىجە!..

ھىمىد آراسلى.

يىلدىز

يىلدىز او بەنيم شەرىمە الەيمە صاحب
يىلدىز او بويوك خارقهلەر ركنه غالب
يىلدىز او بەنيم وارلېنمك جانلى مثالى
دنياده نەنيم وارسا اونو كدور او نه عالي
بىر حرمتە مالكدەر. آمان باق نه عذابلار
چە كدىم اونو بەن الدە ايدىنچە سنە آبلار
مقصد بو مشقلەردەن اولوبدور او سكا بەتمەك
آرتق اونو حفظ ايتەلى بەم گوز بە بەگم تەك
البت كورەركە هر كس اولار حستە حيران
جرئت ايدەرەك جانى قربان قوبارقدان
هر كېم اونو آلماق امله ياناشارسا
يالېنكە كئاردان دورارق كېنلە باقارسا
دنيا قوباجاق باشىنە وارسن ئوزو يىلسن
ياخود اولو دنيادەن اوزولسۇندە وە كېتىسن
چونكو او بەنيم دشەنېم اولموش بەنە دشەن
مطلق كرك ئولسون اونو بەن تولدېرەرم بەن
بىر قلب وارېمدېر باشا بىر يالگىز اونو كچون
تەك بىر دېلەكېم وار اودا البته اونو كچون
يالگىز اونو سەومەك... اونا چاتماق!!
دائم اونو كورمەك... اونا باقماق!!
البت او بەنېمدەر!!

ئەمقا.

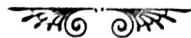

باشا قىزىل اوردو!

اون يىلدىك بايرام ايجىن

اون يىل ئوتتو اون بىر باشا دولدو كوز،
باشا!.. باشا! قىزىل اوردو چوق باشا!..
شورالارىك قاراوولو اولدو كوز؛
باشا!.. باشا! قىزىل اوردو چوق باشا!..
ئەنگىگىز، توبلارىكىز وار اولسون،
دعوا كونو نصرت سىزە بار اولسون؛
دوشمانىگىز، بدخواهكىز خار اولسون،
باشا!.. باشا قىزىل اوردو چوق باشا!..
فەلە كەندى قانلارېلا بو يانمش،
آل بايراشىك سمالەردە دا يانمش؛
اوقوسوندىن ازلەنلەر اويانمىش...
باشا!.. باشا! قىزىل اوردو چوق باشا!..
ظالمەرى يامان كونه سالدېگىز،
مظالمولارىك قىسالىنى آلدېگىز،
عەھدىگىزە نابت قەدەم قالدېگىز
باشا!.. باشا قىزىل اوردو چوق باشا!..
تېترەدېگىز بەر يوزونو سراسر،
قارائىلقلار دۇندو اولدو مۆر...
هايدى آرتىق شرقە دوغرو ايت سفر،
باشا!.. باشا قىزىل اوردو چوق باشا!..

ميرزا على قارا باغى.

برودووی ده (Brodvej) بیر گیجه

(حکایه)

او - «برودووی» ایله «فرق ایسکینچی» سیرا بازیلار بازیر. بو «ره قلامارک» آراندا جاده نیک گوشه منده دورموشدو ساقالبنا دن دوشموش، باشلی بیر آدم. گولومه ر یوزلو. گوزلوگو بورونونک اوجونا قدر ائمش بو آدم محاره علیه داری بیر باباسی آگدیریدی.

بابانیک قایق طرفینه «ئوله نمه ک غزه تمسی» یازلمش بیر «بلاقت» آسالمش دی، بو مضمونه دیکر بیر «بلاقت» ده ساغ ائند اید، ی حول قونو- غوندا بیر دسته غزه تمس گورونوردو. هر دن اونوک آغزی غیر اختیاری آجیلیر و باباس آهنگنی آگدیریر بیر سهله:

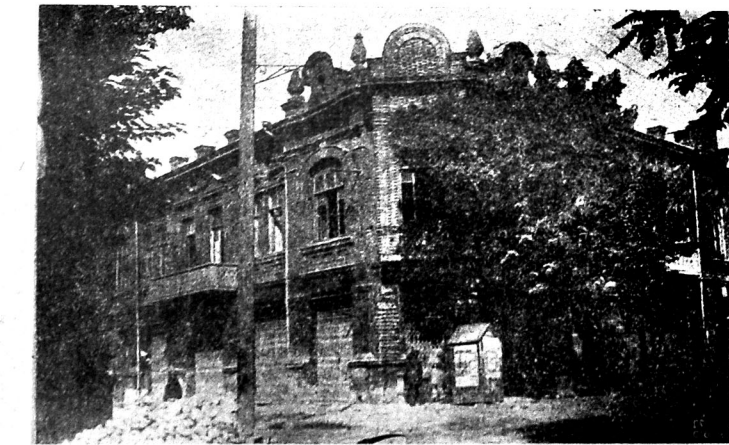
«ئوله مک غزه تمسی! آلیک! آروات آماق، اوه گیتمک ایتمنلر ایجون الویریشلی بیر غزه تم! نومروسی بیش «سنت» عمیرلیک بیر سعادت، «ئوله تمک سعادتنی بیر بیشلیک». دیه باشیریدی.

آغ، باشلی، ساریمتیراق، آلتیرمزی، ئه لیقتریق سلی اونو ایشیقلا ندیریر. بابس باشندا دو قوز فونوق بیر «ئه لیقتریق که دیسی» جسیم بیر قیر. میزی ساق ناغلاغنی اویندیریر. بووک بر قارتال دورغون بیر طوز ایله قانات چالیر. چسوق بووک دیش قورجیلاری سمداه یانمقده اولان قورفونج علامتاری آگدیریر. باشلی قیرمیزی ساری رنگلی بیر شانلاندالی شانلندا آهنگیله رقص ایدیر. لارینه بووک ددری الجهک اگنارینه گیکجه لیک تورمه باتار گیمش ایکی دیو، «پوقس» اوینار و بیری بیریشی شدتله بوموقلایر. بارلاق «بیرا»، کوبوره ک بووک شیشه لردن بارچالارا نوکولور، گسوروا همیش بارماقلار سمانک قارالبیق برده سی اوزرینه بیر

نومروسی بیش سنت! عمیرلیک سعادت بیر بیشلیک!

اونا یاقینلاشدیم. بولی اوزاد اراق: «تأمین ایله بیلهرسکرمی؟ دیدیم او بیشلیگی آلمان دان اول گولومه دی، ساده بیر باقیشلا ماگنا باقدی و دیدی:

«ایسکینچی صحیفه یی آچیک، فوتوغرافی کورورسکرمی؟ اوخویوک: «بیش یوز ییک دولالریق بر ارنه مالک یرمی سه کیز یاشیندا

گنج تصرفات ترهستی طرفندن یگی تشکیل اولومش مرکزی مهمانخانه

نه گوزله ییم! دیدی و سوگرا یوزونی کهچ- مکده اولانلاره چه وریب: «سار، آروات لازمسه، آلیک! دیه سه سله ندی و نه ماگنا توجها: «بوق، هیچ تجربه اتمه ندیم! دیدی- یاشیم اللی ایسکینی کبچیش. آروادیم بیش ییل اول وفات ابدی، بن یاشامیش، دنیا گورموش بیر آدامام.

«ناحق! دیدیم، انسانک عمری اللی ایکی ایله بتمه ز «Sysanua Antioni» Yst Yiten گورمه دیگرمی؟ «خیر، سوبله دیکگر آدمه لارلا نایشیم دگلم. عمرک اوزون و قبصالی ایسه باش ماگن طوریدن آصیلدر. من، شکرلرله اولسون عریمی قاعده سنجه کبچیریمش سیزگیکی نه جوهره کبچیش. سرگرا جماعته دوغرو

دوتوب:

— نومروسى ييش سەنت، عائله خوشبختلىقى
بىر يېشىلك! دىيە غزىئەسى تەرىفە باشلادى و
پوج اولدو.

غزىئەسى فېكرە دالمەشىدى، ئەلىقتىرىق خىيا.
سنگ غىر منتظم شەلەرى باشىمىزك اوستونده عظمتلى
بىر شكىلىمىشىدى هوندور داوانلى آغ بو.
تېنلەر كېمىش ابكى اروات كېشىلەرە
«يانگوزلە اوموز اوستو» باقا— باقا كەچىپ
گېندى دوستوم مالىنى تەرىفە باشلادى. سوگرا
— قىزىمىز بو يومە كەدە ايدى. اوگما موسىقى
درسلەرى وىرمىكى قرارە ائلىق بىر زمان شېرنالى
بىر موسىقىشناس اولمىسى امىد ايدىرىدىك. ادى
باق بورادا!

— باشىمىزك اوستونده كى بارلاق رەقلاملارى
گوستەرىدى— بارلا باجاجدى.

قىزىمىزك باشى يىشە تىدىكى زمان بىر
اوغاوموزدا اولموشدو و، اونودا عسكركىلەك
خاشلاماق، خىرال ائىمەك فېكرىندە ايدىك، بد
بىختلىك يىزى باسدى قىز بدى باشىنا دولدوقدا

«بانالاق» دان وفات ائىدى. سو يولونو تەمبىر
ائىمەك دە اولان ابكى اوغرو مەندىس او يىل
بىر چوقلارنىك اولموشە باعت اولدو.

ئەموت، قىزىم گوزەل «مىل نەلدە»
(Milteld) جىكزىم اولدو. بوندان سوگرا

آرودايم بىر نوع ئوزونە كەلمەدى. بدبىختلىكە
باقى بىر آز سوگرا يەنە آنا اولاسىدى. بولە
روحاً و جسماً خستە بىر خالده دوغماق آر.
وادىم ابچىن نەلەكەلى اولدوغونو آگلايدىق،
لاكن المېزدەن نە كەلمەيدى. اوشاق دىنايە ئولو
اولاراق كەلدى. آرودايمدا زاهالېقدان بو.
زولدو، ئولدو.

— اوغلام «Herbert» ابلە نەك قالدىق.
خىرال ائىمەك فېكرىندە اولدوغىمىز اوشاغىك آىمى

ھەر بۇرئ ايدى بونى سىزە سولەمىشدىم، بو آرأ.
بىق مېستىر «Qellif»، بانقادا آتاسىنىڭ يىرنى
دوتدو او دارالقونى بىكى بىتمىش بىر جوان
ايدى فېكرى زحمت ايشلەرنى يىرنە قوبىماق
عملى بىر صورەتدە تىكىل ائىمەك ابلە مشغول
ايدى. ابلەك آدمىنى منى قوللوقدان چىقاروب
كوجەلەرە آتماقلا باشلاندى. ھەر بۇرئ اون دور.
دوتە كېرمىشىدى حىرەپە امتحان وىرمەك ابچون
خاشلارلايدى. بەن فېكرىمىدن ھەلە ال چىكمە.
مېشىدىم.

— شېرى دورت دولاندىنىم خالده يازىجىلىغا
بېرە يىلمەدىم. نەپىت گونچو ماغازاسىندا قارا.
غول وظيفەسىنى قوبلە مجبور اولدوم. آلدېنىم
مەاش اولكىنىڭ يارىتىدىن زىادە دېكل ايدى
بورجلايمى وىرمەكە باشلادىم ايسەدە آيدان
آبار وىرە يىلمەدىكىم ابچىن، ئەوى المېدن آلدى.
لار.

— اوغلام ھىزىرنى گونوروب نوبورقا
كوجىدىم بىر ابلدر بورادە خورەدەنك «skarlatin»

خستەلىككە دوجار اولوب وفات ائىدى. ئولدو
گو زمان اون آلتى باشىنا دولموشدو. سوگرا
تصادفى اولاراق ايمەدىكى صنعى تەبىدىم اونوگلادا
بىر نوع دولانترام» بو سوزلەردەن سوگرا يەنە:
ئەولەنەك غزىئەسى عائله سادەنى بش سە.
نت، آلىك. دالمى سەدات بىر يېشىلك! دىيە
سەسلەندى.

رەقلاملارنىڭ بارلاق يازىلارى، تىبارو قايىلا
زىندا بافالارنى لىزومىندەن زىادە قالدېرىپ رقص
ايدىن ئەلەقتىرىق رەقەلەرە و بوگما بەگزەر
داھا بىر چوق گوزەللىكلەرە. بىرى بىرىنىڭ
آرقالى سىرا سونەكە ايدى. ئەلەقتىرىق خىسايە
آبىشىپ بانقادا اولان بىر بىلىت ماغازالارنىڭ

ايشىقلاردا ياواس— ياواس سونوردو. ئەو خانىملارى
و ھەلەلەر آرتىق چە كېلىپ گېتمىشىدى.
آقتىرسلەر شاتانلاردا ناز و غىزە ابلە «فاقو»
ھەنكى سوزورلەر. شانان ابچىرلەر رەقلاملا—
رىك بىر چوقو خالادا دەوام ايدىر. ئەلەقتىرىق
لەملەرى سەنىك قارا بىردەلەرى اوزەنە خىسالى
ادارە يىنە اعلانلارى سەرىردى.

«رودوئى» دە داھا آقشامكى تىلاش، آقشامكى
بارلاقلىق گوروكە بىردى بىر ساكىنىك مەشادە
اولونوردو. نەك— نەك، جفت— جفت گەزمەكە
اولان آروانلار اطرافا گوز اوجو باقىشلارلا
باقىر و ھەكە كوكلەكەلەرە، كادە ايدىنلىغا چىقىر—
لار. كىشىلەر پالتولارنىڭ ياقاسىنى قالدېرىمىش.
شاقلارنىڭ ياننى سالىمىش، كوشە باشلارنىدا
بوسقوبلا دورموشلار. بول ابلە كەلىپ— كېتەكە
اولان آروانلارنى يان گوزلە سوزورلەر. آغىز.
لارنىدا نو كورجەكلەرى قوروموش ايسىنەبە
دوتولموش، آدمالارلا مخصوص بىر طور ابلە
«آو اولماغا» دالمىشلاردى.

غزىئەنىڭ يىرنى بانا وىر! دىيە خىزىلنىلى
بىر سەس ايشىيدىلىدى. گىنىش و قىضا توماللى
ھوندور داوان بوئىلى، باشىندا دوگە بوپو—
گولوكەدە گولوب، شابقا: چىركىلى الجەكلى بىر
قادىن. ائىدە دوتدوغو بىر يېشىلكى غزىئەچىيە
اوزاتىمىشىدى بىز آز كوكلەكەلى بىردە دوردوغو
زمان اوزاقدان جوان بىر قەدىنا بەگزە بىردى.
لاكىن باقىدىن اونىك بوبالى ساچلارى آراسىندا
گوموش كىي آغلامقا اولان تىللەر گوزە
چارىردى. گوزونوك ائىنىدا تورىلار، بوزو ھە
چەكدىكى قالىن كېرىشان سوباغىنىڭ ائىنىدا بىر
چوق قېرىشقلار مەشادە ايدىلېردى.
دوستوم آقشام شىرقىلەر سىگىز خىر اولسون،
مادام! دىيە شايقاسىنى خىرمتلە قالدېردى.

—اميد وازام كه سالامىتىڭىز نېچە، يو گونگو
 ايشلەر بېگىزىڭىز يىترىندەمى؟ دېدى.
 —او قادار دە گېل! قاپاقچا «برودوۋى» دە ايشە
 باشلايدىڭىز. زامان حالىم داھا! گوزىل ايدى. ايمىدى
 ايش گوزەلەر كېمدى؟ يىر چوق ايشسىز
 خويلاقانلار و بەشى امجەك چاغانلارى.
 كېچەن گىجە بەنى ايىكى مشرى آقشام
 يېمە گېتە دعوت ايتدى. سوگرا آڭگلاڭدىم كه
 اوتولارىك فكري بانا گولمەك! استىزا ايشەك
 ايمىش... قېرىق يېشىجى جادەدە جوان يىر اوغلانا
 راست گەلدىم: «گېدە كمى؟! شريك وارمى؟!»
 دېدى. «بېدىجى (آۋونودا) ياقشى منزىل وارە
 دېدىم. «خېر بىدى رەقىمى بانا دوشمور» دېيە
 رەك بولونا داوام ايتدى. آروات قامەقا! چە
 كېب گولمەك. يىردەن نظرى بانا ايلېشىدى:
 «دوستوڭ كېم اول؟ دېدى، گەلسەڭ بەنى
 تېشى ايدەسەڭ! سوگرا سەينى آجالدىب بانا:
 «كېفە گېتە بە كمى؟» دېدى. ايسنە مېرسەڭ؟
 آتېن دېشلەرنى گوستەرە رەك آسەندى: «آخ،
 آلاھ! نە قادار بورولوشام» دېدى. گېدىب
 پاتماق ھامىيىدان ياقشىدېر. بەن آروادىڭ
 اېندە كى غزىتەنى گوستەرىپ: «ارە گېتەڭ
 شكرىندەسكۇمى؟» دېدىم. او جوانبىندا «عمرو.
 گوزدە ار آختارمايان بېر آروادا راست
 كەلدىڭىز وارمى؟» دېيە سوال ايتدى: سوگرا:
 «ئەولەنەك ايسنە بەن مېلوتېر دو-نوگوز
 وارسا «بېل»ك (Bil) واسطەسىلە بانا خېر كوتەدە-
 رېك. بەن «بېل» ايلە ھەر آقشام گوروشورەم.»
 دېدى. بېل، سوزە قارىشىپ: «سېز غزىتەنى
 قىط شەدەن شېبە آتېرسكۇر. مادام! دېدى.
 —بازار گولمەرى او قوماق اېچىن آبرام.
 چونكە استراحت اېدىرەم. ايشە چېقەيرام. كە-
 لەجە كەدە چىقماچانغام. غورولا باشىنى قالدېرىپ

يىرىمىزە باقلاشدىق، ال-الە دووشدوق...
 —شراب آلېك! دېدى. او، قېرىمىزى باناقلى،
 دولغون، جوان يىر آروات ايدى. گېردىگېمىز
 رەستوراندا اونوڭ قادار گوزەل دانس ايدەن
 آروات بوق ايدى. ھەر كەس دونوب اونا
 باقىردى. خەدىتچىلەرېك قاپا، معناسىز باقىشلارى،
 رامالارنىا يىتمەيش آرواتلارېك خائىنە نظرى-
 لەرى اونا دېكىلەيشدى. دوستوم گول لەلەكلى
 كوچوك قارا شىقلى، آزاجىق سولموش بون
 پاتاردا اولوب، يىر قوش كىي، سالونوك يىر
 اوچوندان دېگر اوچونا اوچوردو.
 يىز يىر كوشەدە دېوارېك بايندا اوتو-
 روب، بويالى يوزلەر، آرىق اوموزلارا باقىر؛
 تەرلى بدەنلەرېك قوقوسونو اودوردوق. ايىكى
 تاخم موسىقى دەستەسى. اورتالىغى دولدوران
 قاقلىتيا اوستون گەلېر وە گورلايرى.
 ئو كىچە قوناقلار اېچىن دانس، سوگرا ايتدى.
 سانىكار رقادىلار وە مغنېلەر، موسىقىنېك آھنگىنە
 اويدوروب معناسىز سوزلەر توركولەر سويلەيىر...
 لەر. يىردن يىرە صحنەدەن باشقا ھەر باندا اېشىق
 سوندورولدى.
 سرخوش يىر فارانلىقدان استفادە ايدىب
 قىزغىن يىر حالدا يىز ئوبوشوروك...
 «جون رىد» دەن چە وېرەنى: يوسف بەگلى

ماركسيزم

«دروېن اورغاييزه عالمك انكشاف قانوني اولدوغونو كسي ماركسده اولمجه سائلوق تاريخك انكشافى قانوني آچدى.»
«نه نهنلسك «ماركس» ك قيرى او زورنده سويله يكي نطقندن.»

ايتيش و ايجهرينده كي تضادلا ر بوتون جيلاقليمه ميدانه آتيليش و صفى مبارزه ايه اوز كـ سگينليگيله جهاني سارسيتيردى... ماركس (1818—1883) بويه بير دوره ياشا-

مشدى... بالكر ده گل مسلك داشى و سه وىلمى آرقاداشى نه نهنلس (1820-1895) ايله برابر... بونلار بو 19نجى عصر ك علم فافالارى بو ده گيشيكليك و بو تضادلارى كور دو گلر ايجين بشريته لوبوك خدمت ايتيش اولدوفلارندن تاريخ اوزونو سويله نير و حقى اولراق ملسيز داهى آدينى طاشبورلار.

نهنس ماركس هر ك سده ن اول 19نجى عصر ك 40نجى سنلرينده بروله تار مبارزه سنك اصل ماهيتنى آكلاماغا قادر اولور و ايلك دفعه اولراق تاريخ سيرنك (سير-برونسه) قطنى آديملارنى شعورلو اولراق كورور. بو كوروشه ايه باشليجا سبب آييده كوشه رجه كلرميزدر كه بونلار عين زاماندا ماركسيز-ميك اساسلارى حساب اولونورلار.

- 1) آلمانينك قلاسيق فلسفه سى.
 - 2) انگلتره نك ستامسى (باخود بونوك تيجه سنده عمله كالمش اسكى سياسى اقتصادى).
 - 3) فرانس سوساليزمى 19نجى عصرده بونون وارليغله كهنديسنى كوشنرم ن اشبو مفكوره (ايدماواوزى) جريئالارنك هر اوجو ماركسيزمك دوغولوشوندا بوبوك رول اونيا-ميتلاردر.
- اسلا آلمان اولان ماركس دخسى سور-

گون اولراق فرانساي سوكرالارى لونوندا باشاماي مجبور اولدوغوندان تكرر اير نيجه دفعه بو اوج بوبوك مركزلرده بير جوق سنلر بولوندوغوندان بوقاريدا كوشه رديگمز مفكوره جريئالارنى تدقيق ايتمك و لاقتهجه نهنس، مگه مقتدر اولميشدر. مثله ايله مارقلا نان آرقاداشلار ماركس و نه نهنلسك ترجمه حاللارنى و ياشاديفالارى دوربك تاريخى او-قورلار سونو داها دا آيدينجه سنه كوره رلر...
نهنس ماركس بوتون بو حاللارى مشا-هده ايددر بير جوقلارنك كوره مده بيلكله رنى كوره رلر و هيچ كـ سيك قادر اولامادىنى خط حركتى چيزار. فقط بو چيزيلمش خط حركت اوله دوزگون بير صورته نده ترتيب ايدلميشدى كه بونو ده گيشه م باخود اگيلته مك علاوه ايتمه ك قطنى صورته نده ممكن ده گل ايدى. چونكو گيت-گيده ايله رله ن حيات آرتق بونوك دوزگون اولدوغونو اثبات ايجين فاقتلار نوبلايوردى. ايش بوراستدادر كه ايسر ماركس و ايسر نه نهنلس ساده نظريه جيلك ايله كفايتمه نيبور بلكه ده همنان نظريه لره استنادا كيت گيده جانلانان حركه قارشيدا رهبر-ليك ايدير و هر بير جه تيلبگه داياتاراق برو ايتار صرالارنى سياسى لشديرمه كه چالشيردبلار.

ماركس 40نجى سنلرده ياشاديفنى جمعيتك ماهيتنى بوتون ايجه بيلكله ريه قدر نو كرمه نه م وفق اولراق تاريخى پروتس س حقه ده فكرلر برودور و 90نجى سنلرده ايسر آرتق ايسره بو بوروگر تاريخى واقعه لر اولاق و ز بروله تار يانك كهنس كلكه سنه قارشى تشكيلات و سياسى معارف كيبى ايشله نه تثير ايتمه ك باشلايور. ايلك اول بو خط حركت بعضى خبرده بوروزو آزيا عالمه رى و خيالى (اوتوبست) سوسيايستلر طرفندن بعضى هجوملارا مروض

فالرديسادا شكلا بروله تار مفكوره سى كيبى كورونن بو سهولى نظريه لر تيز اوز چير-كين وار ايتلارنى ميدانا قسورور ماركسيزم حقيقتله رى قارشى سندا محو اولور گيديرلردي. مثلا: (اونلار ديورلهردي) بروله تار يانك قاييتايلسته ردن آريليشى منقل حكومت قورور-لوشو و عموميله بو صنفى آريليق انقلابى بويله اولسامالى بلكه ده بونوكچون باشقا باشقا بولار آرانلماي در. اوجوز قردبت تشكيلى قونوبرانيف انكشافى الخ...

بير سوزله سوساليزم جمعيتى انقلاب ايله ده گيل بالكر تكامل بويله قورولولايدير ديورلرله ر. ماركس ايه نه نهنلس ايله برابر «انقلاب» كلمه نك حقيقى معناسيله حسابلاشماق ايسر-مه بن و بو كلمه ي به زه گلى دوزه گلى سوز لره آيتنده ياسدبرماق و بوغناق ايسره بيلرله جدى مبارزه آبارير و بوگا قارشى اوز فكر-نه رنى ايله رى سورورلردي.

ماركس نه ايتكه ياشاديفنى جمعيتك مان-هيتنى تام ايجه بيلكله ريه قدر تدقيق ايددرلر اونو اولدوغو كيبى او كره نيشدى خسى او جمعيتك انقلابى دورلهرنى دخى كوروموش صنطهريك وضعت و قوملرئيسى عين زاماندا مبارزه بوللارنى عين ايتيش بروله تار دقتا نوراسنك دونجاغى موقعى و قومونيزم جمعيتى قورولوشونا باعث اولاجاغنى مختصر هيسبى هيسبى كوره رلر، ياره رلر كوشنرميشدى. نيوت برودور و 90نجى سنلرده ايسر آرتق ايسره بو بوروگر تاريخى واقعه لر اولاق و ز بروله تار يانك كهنس كلكه سنه قارشى تشكيلات و سياسى معارف كيبى ايشله نه تثير ايتمه ك باشلايور. ايلك اول بو خط حركت بعضى خبرده بوروزو آزيا عالمه رى و خيالى (اوتوبست) سوسيايستلر طرفندن بعضى هجوملارا مروض

شكرلر بيشده نشكرلر او دوره كه

مارقس او زامان یاشادی و اونوک تضییقی آئینده اوز نظریه‌لرینی میدانا چیقاردی.

قایتالیزم جمعیتی او گهرنمهک ایچون انگتاره صنایعدن استفاده ایدر، تدقیقاتی نتیجه-سنده «قایتال» ی بائیرس.

«فرانسهده صنفی مبارزه» و «1871نجی سنهده فرانسهده وطنداش مجاربهسی» و بونوک کی یی چوق باشقا اثرلره ایدمه مارقسک فرانسهده کی

انقلاب حرکاتندن استفاده ایتدیگی گوتهربر، فقط ایستهر انگتاره صنایعی و ایستهر فرانسه سوسیالیزمنی تدقیق ایدهر کهن السنه دوندوغو

واحد «مهتود» بالکتر دیاله قتیقا اولموش و بو واسطه ایله موفقیت قازانمشدر و بوگا گوتهر

ردده یوقاریده فورمولا ایتدیگمز اوج مفکوک-رد جریانی مارقسیزمیک اساسی اولموش اولور.

ایعدی بیر قدرده فارقسیزمک اهمیتیندن داینشاق، روسیه ننگ ایلمک مارقسیتینی اولان یولداش بله خانوف (1856-1918) دیرکه:

«مارقسیزمدن باشلیجا مقصد دنیایی لایقجه آکلاماقدور. بیر سوزله و گونکوک تاریخی مانهر یالیزمدر.»

بعضه نیک دونو تدبیک کیسی مارقسیزم بالکتر بروله ناریت ایله بورژوازیآ آراستدا او-

لان صنفی مبارزه نظریه لریندن و یاخود صرف سیاسی اقتصاددان عبارت دگلشدر. مارقسیزم بونون طبیعت و جمعیت حیانتک مختلف شکل

و حادثه لرینک او گهرنمیشنه بیر سوزله بون کاتناه، قانونیه قارشی واحد کوروش داها دونوغروسو هر شیه قارشی اولورسه اولسون

پاناشماق او گهرنمهک ایچین واحد «مهتوده در. مارقسیزم مهتودنیک باشقا مهتودلاردان اولسون اولمانست سینی اودرکه او، هر هانکی

بیر حادثه یه اولورسه اولسون «معاصر» نقطه نظره پاناشیر و اوده صرف مارقسیزم محصولو

اولان دیاله قتیق و تاریخی-مانهر یالیزمدر که بعضا اوگا «فلسفه ده دیورلهر.

مارقسیزم، جمعیته طبیعتک یسر حصه سی اولدوغو ایچون طبیعت قله نیک گوتهر تدبیک کیی داها دونوغروسو عمومی ماده برهنسییی ایله

پاناشیر. وقتاکه علمو فن طرفدن طبیعتک عمومی قانونلاری آراشدیریلوب میدانه قوبولمیش و

هر شی آیدینلاشدیریلمشدر. وقتاکه ییز طبیعته باقدیقدا هیچ بیر جهتلیک جه که مدن، حرکت، ده گیشمه، انکشاف، تضاد، تکامل، انقلاب کیی

بیر صرا قانونلاری گوروروز. عینه بو قال-نونلار طبیعتک یسر حصه سی اولان انسانلیق

جمعیتنه ده شاملدر. مسئله بورایا چانداقدا سوبله مهک لازمدر که بو قانونلاری تثبیت ایدن و بونلارلا اوغراشان دیاله قتیق مانهر یالیزمدر.

تومت انسانلیق جمعیتی طبیعتک یسر حصه سی اولدوغوندن طبیعتک بونون اساسی وعمو-می قانونلارینه تابعدر. او طبیعی درکه بو قال-

نونلاردان بیرینی ده گیشمهک مثلا: گوننش سیستمی حرکتدن ساقلاماق و یاخود هر هانکی

بیر بلانته نیک برینی ده گیشمهک ممکن اولاسی ییر شیی ده گلدر و بوگا جهنده انسانلیق

جمعیتی قانونلارینی ده گیشمهک ممکن دگلدر. بوگا استنادا مارقسیزمیک یسر حصه سیده انسانلیق

جهتینی او گهرنمه که آریلیر. بونوک ییر-نجیسی ایسه تاریخی مانهر یالیزمدر. ایکینجیسی جمعیتک تصرفات حیاتی او گهرن اقتصادیات

عمومی درکه بوده اوزی اوزلیکینده یسر نیجه حصه یه آریلیر. (آ) سیاسی اقتصاد. (ب) تصرفات فورمالاری تاریخی. (ت) اقتصادی جغرافیا.

(ث) اقتصادی سیاست. (ج) اقتصاد علمی تاریخی... مارقسیزمیک سوگونجو پله سی ایسه نظر-

بات و خط حرکت مسئله لرله اوغراشیر مثلا: فایتالیزم جمعیتی انکشافنی آیدینلاشدیرماق و اونوک دونوغراجاغی س-سوسیالیزم و قومونیزم

جمعیتلرینی قاراقته ریزه ایتمهک، «که جیده» بوللا-رینی معین ایتمهک والتخ... مارقسیزمیک دورونجو و سوگونجو

مسئله سی اولان بوگا علمی سوسیالیزم و یا-خود قومونیزم دینلیر. سوبله دیکلهر ییزی آشاغی یوقاری خلاصه

ایده رسهک بوله. یسر سخما الله ایده ییله ریز. (۱) کاتناه قارشی عمومی کوروش یاخود «دیاله قتیق مانهر یالیزم» فلسفه سی.

(۲) جمعیت حیاته دائر نظریه لر و یاخود «تاریخی مانهر یالیزم». (۳) جمعیت تصرفاتی نظریه لر ی یاخود «سیاسی اقتصاد». (اقتصادیات علمی).

(۴) فعله صنفی نیک آزاده لیک اوغروندا انقلابی نظریه «قومونیزم» و یاخود «علمی سوسیالیزم».

یوقاریدا مارقسیزمیک منشا نه گوردیک ته مارقس انقلابی حرکاتی گورمه که و بهره-سبقتیبه نهر ترتیب ایتمه که وادار ایدن ضرورت ایدی. فقط بونو گچون جمعیتک تصرفات

حیاتی او گهرنمه ک ییرنجی شرطدر. بو ایسه مسئله به مانهر یالیزمجه پاناشماق دیمه کدر.

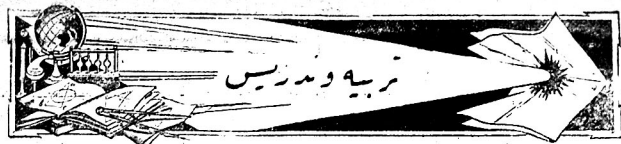
مختصر سخما به دقت ایتدیگمه ییرنجینی

اساس دوتاراق ایکینجی اوچونجو به که جیدیکه سوگره دورونجوتک واحد مقصد اولدوغونو درحال آکلا ریز. بو قاعده اوزره عکسینی آلا ساق یعنی دورونجودن اوچونجو ایکینجی و نهایت ییرنجی به قدر دقتله باقاراق ییری-یرینی آیدینلاشدیرماق ایچون «مهتود» و ییر-نجیک ایسه واحد داها دونوغروسو مارقسیزم «مهتود» و اولدوغونو گوره ریز.

مجموعه میزیک هر نومره سنده سیستهماتیق اولاراق درج ایدلمهک «مارقسیزم صاحبه لری» ندن اساس مقصد «دیاله قتیق و تاریخی مانهر یالیزمی» باشقا ییر سوزله «فلسفه نی و مارقسیک اجتماعی نظریه لرینی او گهرنمه کدر. او اجتماعتی نظریه لر که اولارنیک تجرجه ایله حقیقت حاله که جمعیسی ایچون روسیه لاباراتور اولمش و «پاریس قوموناسی» تجرجه لری سایه سنده «پروولاریات دیکتاتوراسی» حقیقده دونوغولموش فکرلهریک دونوغولوغو آنجاق 17نجی سنه سی بونوک اوقیابیر قنوجوا نهله میدانه چیقه بشدر که بودا «له نین»ک مارقسیزمدن حقیقی صورته ده استفاد ده ایتمهک بوللارینی آسانلایلا بولماسیله بدانه که لیر و بنده «له نین»ک مارقسینجه سنه گوتهر ستردیگی بوللاری سایه سنده درکه مملکتیزده سوسیالیزم غلجه چایلیر. و بوگا گسورده مارقسیزم کله سی اوزره نه ماهیت اعتباریله ده مارقسیزمدن آیریلما یان بیرده «له نینیزمه» کلمه سی علاوه ایدیلمشدر که بو حقیقده باشقا زامان...

علی اکبرلی م لک.

رياضيات اصوليک اهميتى.

بىداغوزى نىك مهم قولارىدىن اولان اولدوشىدۇر. قانۇن اعتبارىدە غلبىلىك رىيا-
 دىداقتىك بىر خصىيىدە رىياياتىك اصولى خىياتان نىك چوقۇم ضعيف اولمىسى بونو اناىت
 تشكيل ايدىر. اصول: «ھەر ھانكى معلوماتى ايدىر. بو غير عادىلىكىك باشلىجاسى ھىمىن
 چوقۇقلارا. ساغلام و آسان وىرمە كىدن ئونىد. رى آرانا بوللارىك يىكونىنە» دىتلىدىكى ھەر
 كەسە معلومىدۇر. ھەر بىر علمنىك ئوزونە مخصوص مەنودو اولدوغو كىسى رىياياتىكدا
 مەنودو واردىر. اسكى مەكتىب اصول ايشىنە او قىداردا اهميت وىرمەدىكى ايجىن رىيايات-
 نىك اصولى گەيدە قالغىشى. خى رىياياتىك كوكونو حساب ابدىن رىياياتە يىلە اسكى
 مەكتەپدە فكر وىرلەيدىرى. بەكى مەكتىب نظرىسى بو اويغونوزلوغو اورتاندان قالدردى.
 آرتىق اونا نىايت وىرمەك اوزىدەيدىر. اسكى مەكتىب غىيەستىن دولابى ايدى كە: بو گون
 رىيايات علمىنە غائىدە مەخسەش ايشىلەرىمىز (رىيايات بروفەسسورى، مەنەسلەر، تەخنىقلەر...)
 اولدوفجا آزدىر. بو ايسە اونو گوستەرىر كە اسكى مەكتىب رىياياتە او قىدار اهميت وىر-
 مەيش وە اصول ايلەدە مىراقانامىشدر. زىرا: ھەر ھانكى بىر مەكتەپدە، ھانكى فىك معلومى
 اصولجە قومى اولارسا ھىمىن مەكتەپدە طلبەلەر معلومى سەمەجەكى وە او درسى دىقلى دىگىلە.
 بەجەكى بىر مەنارەيدىر. دىداقتىقاد بونو تصدىق ايدىر. غالى مەكتەپلەردە اوقونانلارىك اكرىسنىك
 ھومانىيار فىلەر، نظرف قوشمىسى آجىق آجىنيا مەلى، چونكە چوقۇقلاردان چوقوسو اجتماعى
 گورونور، چوقۇم زىمان طلبەلرىك چوقوسو بىر وىنىت دولابىلا بىر درەجەلى مەكتىبى يىتىر-
 فا كىسولەندەن دىگەرىنە دە كىشىلەمە گە مەجبور دىكىدن سوگرا ايكىنجى درەجەلى تەحصىلى

(نىك چوقۇم قىزلار...) يىتىرمە بىرلەر، خىياتدا بولە چوقۇقلارىك عاجز قالمامالارى ايجىن رىياياتىك خىياتى جىتتە دقت ايدىلمەيدىر. بورادا بولە بىر سۇال مېدانغا چىقايلىر كە: بەلكە طلبە درسىنى دوام ايتدىرمەك ايسەدى اوندان نە اولسون؟! بونا سادەجە يىلە جواب وىرە يىلەرىز: ايكىسى درەجەلى وە عادى مەكتەپدە ھىمىن معلومات تدرىجاً طلبە طرفىدەن بۇنىمەنەجە كىدرا!..

ايكىنجى مقصد: بو مقصدى رىياياتىك چوقۇقلارىك رىياياتى تخیل و تصورلەرنى انكشاف ايلەتدىرمەك اوزىدە تىقىب ايدىر. بو مقصد بىرىنجى درەجەلى تەحصىلدىن سوگرا رىياياتىك كوكونو تشكيل ايدىر. بو مقصدە وراقمى ايجىن آئىدە گوستەرىلەن مەم مومەتلەرى نظىر- دن قاچىرمامالى:

I- رىياياتى معلومات چوقۇغولك ياشىنا و دوشونجەسە موافق اولمىلى دىر. مەكتەب چوقۇ- غولك مەنوى وە جىسمانى انكشافىلە لازىمى قال- دار حسابلاشمالى، بىرقسا رىياياتى معلومات ايلە چوقۇغولك ياشى و دوشونجەسى آراسىندا آربىلىق اولارسا او زىمان طلبە بىر اويغونوزلوق وە

محمد محمد زانە

سېقتى بىا تصادف ايدىر كە او زىمانى مەقت عو- شىندە ضرر اىدەرىز. **II- رىياياتى معلوماتىك گەنىشلەنمەسى ايجىن، دىداقتىك مەم قانۇنلارنى رعاىت اىتمەيدىر.** معلوماتىك بىرى طلبەنىك قانۇنلارنى مقصدە اويغون بىر سورەتدە بىرلەشمەيش ايسە دىگەر معلو- ماتىك ھىچ بىرلەشمە بەجەكى بىللىدېر.

III- بىرلەشك رىياياتى معلومات دىلەر وە عىائى تەجرىبەلەرە اسناد اىتمەلى بولە كە: «بو نىە يىلە، او نىە ايلە اولور؟...» دىبە گە بىر قالساين. اوجونجو مومەتتە دىبەك اولاركە بوتون رىياياتىك اساسى وە تىرىوى مقصدىك نىك مەم تەقەسبىر.

IV- طلبەلەرى اولە آقئوى تىرىە اىتمە- لى كە، اولە تىكاملەشدىرمەلى كە ھەر ھانكى بىر تصادفە غائىدە مەين قىرارە گەلمە كە بىر بىر مەين بىر مەشلە خىلىدە مستقللا دوشونە يىاسىنلەر وە طلبەلەر ئوز باجبارىقلارنى سو كەنەرەك راست گەلجەك اولان ھەر بىر مانەمى دىق اىتمەك قابىلىنى ئوزلەرىدە گورونلەر.

یازی وظیفه‌لرینک اصلاحی (دوزه‌تیلیمه‌سی).

یازی وظیفه‌لری اوج جهنجه دوزه‌تیلیمه ایچون؛ نیه؟
 یلیز:
 I- اورفوغرافیا، II- اسلوب جا، III-
 مضمون جا.
 بونک ایچون فیصاحدا اولسا بو مقاله-
 میزده بو اوج جهنک هر بیرسندن بیر آز
 بحث ایده‌رک کوزدن کبیچیره‌رک. اولا:
 I- اورفوغرافیا سهولرینی نه جور دو-
 زه‌تیلیمه؛
 بو بارده بیر سوز هله دیمه‌دیک اسکی
 مکتبده بویله سهولرک نه بول ایله دوزمه‌دیک
 گوسه‌رک فائده‌سبز اولمایاجق. بوندان علاوه
 صحفه‌بیزه آرتق درجه‌ده دخلی اولدوغوندان
 بو جهتی او گره‌نک. کیچیمشه بو کبی
 سهولر بو قاعده ایله دوزمتیلیردی:
 معلم قیریزی مرکبلی قلمی ایله آلیر،
 یازیم یا گیشلاری بیر چیزگی ایله، بونون
 یا گیشلاری ایکی چیزگی و داها گوبود
 سهولری‌ده اوج چیزگی ایله آلتیندان قید
 ایبیردی. قید اولونوش سهولرک، دفترک آشد
 غی‌سندا [یازینک آخربندا] دوغروسونو یازیر،
 بونلاری متعلمده یازدیریر، بو بول ایله اونو
 دوغرو یازماغا سهو ایشمه‌گه دوغرو
 کونورودی. متعلمده همین سهولری یازیر و
 گویا «او گره‌نیردی» حقیقت حالدا ایشیک بو
 جورده آباریلماسی، معلمک چاتاق ایسه‌دیک
 مقصده موفق اولماستا مانع اولور، کوزله‌دیک
 دایان دایان شد نتیجه‌لر ویریردی. چه‌ونکه
 متعلم ظهرا سهولری دوزه‌تیمه گمه‌ایدسه، حقیقت
 حالدا او سهولری دوزه‌تیمه‌بوپ اولاری نکراره
 کیدیر، دهرین‌لشدیریر، محکم‌لشدیریردی. نه

چونکه: سهولرینک آلتیندان چیزگی
 چه کیلهن متعلم، بورا‌دینبی سهولری (آلتیندان
 چیزگی چه کیله‌رک ال حرکتی صورتی و
 کوز حرکتی صورتی حالدا حافظه‌سند قش
 ایندیگندن) دوزه‌تیمه‌بوپ به‌لکه تکرار ایبیردی.
 به‌لکه او بونی ایشمه‌زدی؛ ایشمه‌جه‌گیدی؛ اما
 اونو معلم بو سهولری تکرار ایشمه‌گه مجبور
 ایبیردی. دوزه‌تیمه‌ک ایچون بو بولی گوتورن
 معلم باشقا جورده نتیجه آلامایاجق ایدی.
 اڭ بویوک سهو دگل حتی اڭ بالا‌جا
 بیر سهو بيله متعلمک حافظه‌سند بیر ایز بو-
 راق‌دیندن معلم بویله حسابلاری یادیندان چقد
 ریر، نظره آلماییردی، آلتیندان چیزگی چکدیگی
 سهولک دوغروسونو یازماقلا متعلمی دوغرو یاز-
 ماغا او گره‌تمک ممکن اولمایاجغی، متعلمک
 باشدا دوغرو سوز یازیلان کلمه ایله سهو
 یازیلانک هر بیرنه عائد آیری- آیری ال
 حرکتی وه کوز صورتلرینک قاتیشیق دوشدو.
 گونو، متعلمی چاشدیردینغی، قارخدریدینغی
 ییلمه‌یوردی. یازی ایشلرینده معلم بیر سوزله
 بسبخو بیلولوزیک اساسلاری ییلمه‌دیکیندن کور
 کورانه گوتوردوگو بولو دوغرو گورور؛
 تطبیق ایبیردی. سهولرک نکرارایی گوره‌نده
 قزیشیر، آجیقلانیر، بونون بو سهولرک دو-
 زه‌تیلیمه‌سند گناهکار توزو اولدوغونو او-
 نودوردو. بو اورفوغرافیا سهولرینک اسکی
 ایندی بو سهولری دوزه‌تیلیمه بولو نه
 جورده اولماسی بارده سوزو ییذاغوزی، ویره‌لم،
 مکتبده دوزه‌تیلیمه‌بوردی.
 اولا «یازی ملکه‌سی حقیقت» گورمک به‌دا-

غوزی، نه دیور؟

«هر بیر ملکه (او جمله‌دن یازی ملکه-
 سی‌ده) انساندا بیر چوق تصورلرک جانلانسای
 وه بو تصورلرک جانلاندیقدان سوگرا بیر
 بیرله مزج ایده‌رک (بیر یرینی تعام‌لاباراق)
 عمله کتیردیگی بیر قابلیت دیره.
 عیجا به‌داغوزی قش ییزده کی یازماق
 قابلیتک، یازی ملکه‌سینک هانکی تصورلرک
 بیرلشمه‌سیندن، بیر-بیرله مزج ایده‌رک جانلاند-
 سیندان عبارت اولدوغونو ادعا ایبیر. بوضولر
 نه کبی تصورلریر؟ ایندی به قدار آباریلان
 مختلف تدقیقات و تحلیلات به‌داغوزی‌نک بو
 ادعاسینک نه قدر دوغرو اولدوغونو اثبات
 ایشدیر وه دوغرو‌داند «یازی ملکه»-سینک
 آشغیدا گوستریلهن تصورلرک جانلانسیندان
 شکل ایندیگینی میدانه چیقارمیشدیر:
 I- یازیلیمش کلمه‌نک شکلینه عائد تصور
 II- یازیلیمش زمانی اجرا ایبدیلن حرکت
 عائد تصور (ال حرکتی صورتی).
 III- کلمه‌لرک سوبله‌نرکن ایشیدیلن
 سپس کلمه‌سینه عائد تصور (سمعی تصور)
 IV- دانیشیق زمانی اجرا ایبدیلن آغیز
 وه دیبل حرکتی، نه عائد تصور (دیبل وه آغز
 حرکتی صورتی).
 بیلولوزی اساسلارینا استناداً فورولموش
 ایندیگی بسبخولوقیایا (بیئو-بسبخولوزی) گوره
 بونون قابلیتله‌رک دماغدا هر یرینک یر مرکزی
 واردیر. بونیک کبی‌ده بو تصورلرده توزه‌رینه
 مخصوص مرکز لرده جانلانماقدا وه زه‌ان-زمان
 ایشاقماددیرلار.
 اودور که متعلمله یازی وظیفه‌سی ویره‌مه.

میشدن قاباق ییز معلمنر بو تصورلرک رولو-
 نو، متعلملرندن کیمده نه قدر و نه درجه‌ده
 اولماسینی او گره‌نه‌لمی ییز. ایبدیلک-سهولرک
 اساسینی هیچ یر شیده ده‌گیل، یاشایان
 تصورلرک آرتیق وه چوقلیغینده آرا‌مالی ییز.
 متعلملرک بو استعدادلارینی معین ایشدیکندن
 سوگرا اولار ایله یازی ایشلری آبارمالی؛ او-
 نوتامالی‌که ییذاغوزی، قش استعداد و قابلیت
 تعیین ایبدیلیمه‌دن آباریلان ایشی رد ایبیر و
 اونیک اوزهرینده محاکمه بورونه‌بور؛ چونکه
 بونسوز آباریلان ایش، چه کیلهن زحمت ییو-
 ده‌دیر.
 بالعکس بونون بو حقیقتله‌ر ایله حسابلا-
 شان معلم (بو تصورلرک درجه-سینی ییلمه)
 آباراجغی یازی وظیفه‌لرینده داها موفق اول-
 جاق وه داها فائده‌لی نتیجه‌لر آچاق‌دیر.
 متعلملرده قابلیت درجه‌سی ییلمه‌نندن سوگرا
 اولار ایله آباریلاجاق ایش آرتیق معین ایبدیلیمش
 اولاجقدر.
 بعضی تصور ضعیف گورولوب، بو صورتی
 دهرینه‌لشدیرمن، ال حرکتی صورتی جانسیز-
 دیرسا بو صورتی جانلاندیران جور به جور
 یازی نولعه‌ری ایله بونک بلاسینی باشدان ایلمه‌ک
 مسکندیر. قولاق صورتی وه یا دیبل حرکتی
 صورتی انکشاف ایندیریلیمه‌سی‌ده یینه بونیک کبی...
 متعلملرک نه کبی سهولری اولماسینا
 گه‌لدیکمه عمومیتله چوق زمان بوراقلان سهو-
 لرک کوز وه ال حرکتی صورتلری‌نیک
 ضعیفلیکیندن دوغما سهولر اولدوغو گورول-
 موشدور. متعلملرک یاشلارینی و سفلازینی
 نظره آلساق «یازی ملکه‌سی ایچین ویریلن
 ابتدائی یازی‌لاریک [I] درجه‌لی‌نیک [بجی‌سندن]

5 نه قدر) اكثرينك كوز و ال حركتى تصورى نه عائد بازيار اولدوغونو گورهجه گيز. بوتون بير نيجه ايل متعلملرى بيز معلملر صقللرده چالشيديرىق كه ال حركتى بير آتوماتيزم شكيلنه كچيسين. گوز تصورى ده بير اوق كى اولسون. ويرمهك ايسته ديگيميز باجاريى (يازى ملكه سيني) عجا نه زمان ويره بيلهريك؟ بو تصورلريك گنشله نيمسى، جانالاناسى و دهرين شهمسى مقصدى ايله وبردبگيمز حالدا اولاريك بو اطرافدا بوراقاجى سولهلى كهنه اصول ايله دوزلتمه كه لمى؟ يوقسا باشقا بول ايله مى؟

بوراقداكى يئوسيجولوزيك اساسلا- رى، ال و گوز حركتى تصورلريك متعلملرده دهرين شهمسى ايجين چالشيديغيميز دوشوندوگوموز زمان طبعى دركه «سولهلى جيز گيله رله» قنده و «اصلاحه راشى اولما- باجاغز. چونكه بوله ايشهك يعنى سولهلى اسكى بول ايله دوزلتمه كه اولورساق اولاردا اولان ال حركتى و گوز تصورلرني جانلان- ديرراق سولهلى تكاراره ميدان ويره ميش، ضرر جه كميش اولاجاغيز.

هاله بيداغوزى نيك بو ساحده كى فكرته گه لهدن اول متعلملريك اورفوغرافيا سولهلى دفته لرده دوزلتمهك و يا دوزلتمهك خصو- سيده جور به جور فكرلردن بالگيز بير اناجياج و جانلى جاسينى مطالعه ايدلم. اولاريك نه قدر حقل اولوب اولمايىنى كه سديرن بو سولهله جه گيميز فكرلك صاحبا رى بوله بير مطالعه اورتابقا آيرلار كه: معلم دفته لرده هيج بير سه دوزلتمه لى، اصلاح اولوناسى كلمه وارسا، معلم ابوده اوز دفته جه سيته قيد ايشه لى و صافده متعلملر ايله بير ليكده اصلاح ايله

رهك دوغرو بازيليميشيني تاختادا يازمالى... عكس صورنده دوزلتمه ن زمانى اونيك دفته رنده كيار آدامك نه جورده قلمى ايشلهميش ايه ايشلهميش اولار بير اوق كيبى متعلميك كوزونه باتير، اونى ما يوس ايدير، قيرير، «بيله موزليك دن دوغما بير ناميدليك اونى بوغور، اوبازى با مراق، شوق و هوس دن دوشور... گورسه ن بو فكر دوغرو دورى؟ بو فكر طرفدارلارى نه قدر سجمى، صاف، دوغرو مثالار و دليللر گنير برلرسه گنير سينلر، آتجاج انكار ايديلمه جه كه بير حقيقت وار كه اودا معلملريك دفته لرده بوراقدىقلارى سوهى ايله اوز باشتا بوراقاق اولماز متعلم - سهو بوراقوسا معلم ده اونى دوزلتمه لى دير. هر گاه دوزلتمه جه كدى سه دفته لرده يازى وظيفه سى نه ايجين وريطردي؟ آتجاج مسئله بورا دادير كه نه بول ايله دوزلتمه لى دير؟ اسكى قاعدا ايله اولماز! بو گوتردبگيمز فكر طرفدار- لارى دا آرتابلار. بس نه ايشه لى، بوله ايشه لى: «معلم بوراقدىقى سهويك آلتيدان نه مارهك قيرمى مركب ايله جيزگى چكه كه، نه اونيك دوغروسونوك آشاغيدا يازياماسنا احتياج بو قدير. آتجاج سهويك اوست طرفنده ن هيج بير جيز گيسيز، قيدسيز و شرطسيز همان مركب ايله دوغروسونو يازمالى در، نه؟ بوندان مقصد نه؟ نه اولسون كه؟ بوله اولارسا سهويك اوستونده ن دوغرو يازيلان متعلميك دماغنده تصور مكرلر ايشده» ايكى جورده كلمه به عائد (بيرى غلط بيرى دوغرو) تصورلر بوق، بير دهنه دوغرو بازيليميش كلمه به عائد تصور جانالاناجاق، محكم لشمه جهك و باشا باجاق دير چونكه: اول سهويك دوغرو بازيليميشنا عائد گوز

تصورى متعلميك حافظه سينده فالاجاق، باوش- باوش بو تصور باشالارى ايله ده امتزاج ايدم- جهك، مقصد الده ايدلميش، اورفوغرافيا سوهى بالاندان دوزلتميش ده گيل، اعتبارلى دو- زمليلميش اولاجاقدير.

اورفوغرافيا سولهلى ايجين باشقا بولاردا واردير.

متعلملريك اكثر يتيك راست گه لهجه گى و ايدمه گى سولهلى بوراقماق ايجين بوله سولهلىك جدولنى دوزمهك و صغدان آسماق، همان سولهلى داخيل اولان جمله معارسه لرى ايله تديرمهك، يازديرماق و نهايت متعلملريك نوزلرنيك يارديميه سولهلى دوزلتمهك بوللارى كيبى، بو سوكونجو بول بيرنجى دفعه آمد- ريقادا تطبيق اولونموشدور و بوگون مئنون- ديستلرلك اكثرى بوگا طرفداردربلار. بو اصلاح بولو، گوتردبگيمز بوللاريك لك مراقلى سى اولدوغوندان بير آز بولى آيدن سوله يه ليم، بو بول يله دير:

«متعلملر يازدىقلارى يازى سى وظيفه يئتديكده ن سوگرا- نوزلرى ايجين اوج دفعه اوقوبورلار. اوقودوقلارى زمان سولهلى يا معلم يا ايشكه متعلملر ايله مصلحت لشمه ركه اصلاح ايديرلر. بيرى دوشوندو كچه معلم سولهلى اوزو دوزملير، بوق (سهو مركب ايسه) اگر متعلم لردن ييلن وار ايه مطلقا اولارلك يارديميه دوزلتميش تاختادا يازديرير. متعلملر اوزلارى دوزملير. (صغدا)

داها اوزگه جورده «فولله كتيف» دو- زمتمه ده ممكندر:

ابوده معلم چوق نظره جاريان، چوق

راست گلبن سولهلى كاغذا قيد ايدير، سولهلى سهو حاليندا بير بارچا كاغذا قيد اولونور. صغدا همان سولهلى ايشه ن متعلملره دوغروسو يازديريلر و بير ايكى قهر بنده سوهى ياز- ديريلير. معلم سولهلى سيلوب دوغرو اولانى ساقلايور و متعلملر ده: «سولهلى يگيزى دوزمليك!» ديهرمهك دفته لرده اوز سولهلى زنى دوزمليرلر. (معلمسيز). صحيتجيزيك بوندان باشقا مباحثلى كيبى بير جته ده واردر، كه اودا:

«بير درمه جلى مكتبه متعلملريك هر جورده سوهى دوزلتمه لى مى؟ يعنى اوله سولهلى اولايه لرمى كه بير درمه جلى مكتبه اونو دوزلتمهك لازم گه له سين»

بولى قسما حقيز بير ادعا گورمه لر واردير. بيزه قالميسا تمايله حقلى بير ادعا دير: چونكه بير درمه جلى مكب بوگون بوراقدىقى متعلميه حياتدا لازم اولان هر نوع سوادى، معلوملى ويره بور، اونيك بروغرامى او قدر بير كيتيش دائره گونوره ميش كه متعلملريك تمايله سهو- لريك دوزلتمه سيته اجازه ويره سين. بو برون- غرام ايله جوقلو و اطرافلى سواد اوگرمه- نيمه ز. بونيكچوندر كه يازى وظيفه لريك بيسى و يا باخشيمى اتخايدان دوغان بوله «آرتيق سواد ايسنه ين سوله لى» دو- زمتمهك تويه اولونور. چونكه بوريدان بوى گونوردبگيمز سيبلره گوره دوزلتمه- ميش، تكاراره ميدان وريلميش اولاجاقدير. (بو بيزيم ادعا بيزى بوگونكو ادبى دليليز داها حقلى، دوغرو و قوللى ادعا ايدير.)

(بشتمه)

جهان بخش جواد زاده.

نظر به امر دوغمايدندان جمعيتده فكري اجتماع. آذربايجاندا ياواش-ياواش تجارلار و معدنه نتيجه دره عى سونو كلوك تولگونليك ميدانه گهلميشدى. وجوده گهلمه كه باشلادى و ملكدارلىق نوز روحانيلەر روس مديتنيك آذربايجان يريني به گي بورزو آزيانا ترك ايتدى.

بورگه ايرى آراسينا كه چمه سنه بوبوك انگل تور. روس استيلاسى ايله خانليقلارگ نفويندن رده تله لر. روسجا اوقوماق، روس مأموريتينده سوكرا جمعيتك اقتصادى اجتماعى شرائطى بولونماق بوبوك گناه سايليردى. اورتالوقدا او. ده گشيريلىر، تجارت قايتاليزمى بير دومان كى لان بير طاقم مانفته باقماباراق، اون دو قوزونجو ملكدارلىق و دره به كليك استحقاقينى بورو. عسريك ايكينچى يارسيندان اعتباراً روسيه ده بوزونو گوسترمه كه باشلياراق قايتاليزم انكشا. سبب اولوردو.

قزى، آذربايجاندا دادخى نوزونو گوستردى. گنج، قاراباغ، باكو كى شهرلرده امله دردن بىرلىكدار، به گلره، رو- خيزدا تجارت گه نيشلشميش، به گي بير بو- حايلاز، كوچوك دره به گليك حياتى كيجيرمن قارى طبقه تاجرلر عمله گه ليردى. بو اجتماعى

ياسى، اقتصادى ده گيشمه ادبيانه عكس ائتمه به على اصريك گوستره ريشله علوم غريبه و دينيه نحصيل ائتمه كه مشعل اولموشدو. 17 باشينا قادار بورادا باشاميش تريبه و ابتدائى تحصيلنى بورادا كورموش، يئلبىكى عربى دىلى و فارسى بورا مدرسه ليرنده نوگورنميشدى.

فتحلى تريبه لى بير عاقله به منسوب ايدى. فتحلى آخوند نئليندن اولسادا نه آناسى و نه ائمه زدى. يرينچى و سوكونجو نضبه اينديرمن بورادا باشاميش تريبه و ابتدائى تحصيلنى بورادا كورموش، يئلبىكى عربى دىلى و فارسى بورا مدرسه ليرنده نوگورنميشدى. فتحلى تريبه لى بير عاقله به منسوب ايدى. ده اونوك ايكينچى آناسى على اصغر آخوند يئلبىكى سقيه و منصب آدمالاردان اولما. آذربايجانينك شه كى (نوخا) قفاسندا 1810- جى سنده دنيا به گهلميشدير. هنوز بى ياشندا ايككن يتيم قالدئيندان مائنيك علماسندان سايلان اقرباسيندان حاجسى

ميرزا فتحعلى آخوندوف.

زوندده حاكم سورموش اولان فيوداليزم ناميله معلوم، اجتماعى و اقتصادى وضيمته به كرمه ين بير حال حاكم سوروردو.

شهر و مر كز ليرمدن باشقا قالان يشر- لهرده خس (ناورال) تصرفاتك حاكم سورمه. جمعيتك حاكم صنفى آريستوقراتيك وه امتيازلى بير صنفدن عبارت اولماسى، اكثز كندليلهريك بله. آغالار و مسلمان روحانيلار رينك ادارمستنده اولماسى بونلار هيسى بو فكري تقويه ايله گه ماسعده ويرير.

1803نجى سنهدن اعتباراً آذربايجان روسلار خسرقتدن استيلا ايديلهريك خسانليقلار قالديريب تماميله روسيه مملكتنه بيشديرالميشدى.

روسلار ايتك آذربايجانه گهلمه سى آذرى نوركله رينده دينى تعصبى داها-دا آذيريش جمعيتده ياس و بدئينليك دوغورموشدو. اهالى نوزله رينك دنيا و آخسرته يگانه حامي سى ساندبقلارى روحانيلار فوجاغينا آيالميشدى. رو-

حايلاز وقتدن استيفاده ايديلهريك مساجد و مدرسه ليرى داهادا چوقلنماغه، روس مكنب و مديتنيته قارشو شدتلى و عكس تليقات آبار- ماغا جالبشورلاردى. روحانيلريك زهرلى تيلغا. نلارى سامه سنده آذرى نوركله رى؛ نه به گي روس مديتنيته لايقيه تماس ايدله يايچيش، نده اسكى مديتنيته محافظه ايديلهريك نرفى اينديره يلمشدى. اسكى علمى نظر به لر اسكبيش گيت كيدده سونمه كه باشلامش، مقلابنده به گي فكرلر، به گي

آذربايجان بگه رى ع غره

عصرلريك سجه سى: ميرزا فتحعلى آخوندوف، ايرلر ادى اجتماعى مومى و خدمتگرى.

1928نجى ايل مارت آبتك 12سنده ميرزا فتحعلى آخوندوفك وفاتندان نام 50 ايل كيجير. بو مخيزه نورك درام نوبسى اوقتيار اقلابه قدير يلكتر درام نوبس اولاراق تايلان گهلميشدير. اوقتيار انقلابى تورك ادبياتينى يار- دار؛ تورك تياترو نوبسى؛ بو گون ايشله تدبىگيز به گي تورك اقباسنك ايلك مؤسسى، جار سانسورلارى و روحانيلارى ايله مبارزه ايديلهريك كئنه به ساغلام فكر آشيلان بو دو- شونجه لى ادبى نوگورنمه كه سوه موك امكانى ويردى.

سه ويماى ادبيك حيات و فعاليتنه كيجمه دن اول اونوك باشاديفى عصرلك سجه سنى قصادا اولسا سخمه سنى چه كه ك ادبى داها باقبتدان ناييش اولوردو.

«روسيه ايمپراطورلوشو 16نجى عصردن اعتباراً نوزونوك شرقده ايلان فتوحاتيك دو- كولوش قايتك شعارى اولاراق خريستيان وه آوروپا مديتني انتشار ائتمه كى و شرق «تيران» باريلارلارنى محو ايله مكي قراره آبيور و ياديفى و خيشلره ريشى او بارلاق برده ايله شورتمهك، قابماق ائتمه يزدى. روسيه چارليقى آذربايجانى آديفى وقت هم اوبله بير شمار ايله حر كت ايله بيشدير XIXنجى عصرلك ايكينچى يارسنه قدره، ايدىكى آذربايجان جمبورنى ادارمستنده او- لان يئرلرده غربى آوروپادا قرون وسطى دو-

فتحلى آخوند نىسلىندەن اولدوغوندىن بونوڭ
 علمى مەجلىسەدە اشتراك ائىمە-سەدە اوتورۇپ
 دىگەلمەك حقيقەت مالک ابدى، او زامانلار «نوخوا»
 دا ملالارىك، روحانىلارك و شاعرلەرىك سىق.
 صىق ادبى مەجلىسەرى اولوردو؛ بو مەجلىسەدە
 كېنە بىر طاقم ادىيات مەساجەلەرى ايله كەچىردى.
 غائلە، مەكتەب، مدرسە، و غىرەبە دائىرە بىر سوز
 نوخادا ادبى مەجلىسەلەر ميرزانيك مەرىسى اولموشدور.
 بونلاردان باشقا ميرزانيك، گەنجەلى شاعر
 ميرزا شىغىق ايله گوروشمەسى، تىلىس مأمۇ-
 رىتلەرى، ئالاتىنىڭ آرتنامە-سە جىوق ياردىم
 ائىتمىشىدۇر. فتحلى تىلىسەدە شىق دىللەرى مەز-
 جى اولدوقدان سوڭرا ادارەدە روس دىلىنى
 لايقىلە ئوگرەنىپ، مەنور آدمالارلا بىر جوق
 علمى مەساجەلەردە بولونور. بو مەساجەلەر عقل
 دەرىجىلىكىنى آتيرىش، دىگر طرفەدن روسجا.
 دا يازىلىش آروپا ادىياتىلەدە تائىمىش؛ كەمەل
 بىر ادبى و عىن زامانە ائى بىر مەفكەر
 اولموشدۇر. مامورىت حىياتىدا روس قومەدىا
 ئوبىلەزى آتاسى سايلان «غوغول»؛ فرانسىز
 قومەدىا ئوبىسى «موليرە» اوقوموشدور. غەرب
 ادىياتىنىڭ ئايرى ساپەسندە بىر آروپالى كىيى
 دوشونمەگە، بارنامغا قادر اولدوغونو ئىوت
 ائىتمىشىدۇر. ميرزا تا كوجوك باشلارنىدىن بەرى
 بىنم قالدېقىدىن حىياتك آخىسى شىلەرىنى ائىجە
 دادەش، جىانى ائىچەدەن ائىچە قارائىق قەتلەلەر.
 رىنە قادر اوگرەنمىش، قاوراينىشىدۇر.
 بو بوپوك و محترم ادىمىز 1878 ئىچى
 سە مارت آيت 12-سېنىدە؛ قەلبىس شەپسەندە
 وفات ائىتمىشىدۇر.
 ئورك اجنامەئىچى ادبى سايلان فتحلى،
 ئورك حىيات اجنامە-سەنى ائىچەدەن ائىچە؛
 جوق دەرىندەن تەدقىق ائىتمىش اولدوغوندىن
 زەل و مەزەلە تەسۋىر ائىتمىشىدۇر.

«**حاجى قارا:** بو زامانەدە قوجا قەلبدانسا،
 آدمىك جىيى بول ايله دولو اولسا-
 ياخشىدۇر.
حىدر بەك: بىروردىڭلار بو نىچە عصرىدۇر؛
 زامانەدۇر؛ نە آت جايمانەك قىمەتى وار،
 نە تەنەك آتماغەك حەرقى وار. سىباحدان
 آخشامدا دۇكە، آخشامدان سىباحە دۇكە
 آرواد كىمى گەرەك دوستاق آلاچىمەك
 ائىچىندە اوتورساك. آه كىچەن گونلەر،
 كىچەن دورلەر. ھەر ھەفتەدە، ھەر
 آيدا بىر كاروان چىماق اولوردو بىر
 اورودو داغىتەماق اولوردو و الخ...»
 بو مەئالدىن بىر غەدە دوغرو بوز قوموش،
 دىكىرى بەگىيى عملە گەلمەگە باشلايان ائىگىسى
 سەنەك خاراقەرى آجىق و آيدىن بىر سە-
 زەندە گورونور.
 يىزە قالسا تارىخچىلەر «آذربايجاندا» 19
 ئىچى عصرىك ائىكەنچى يارىيىنى خارەقەرىزە
 ائىدەرگەن ميرزانيك ائىلەرىندەن جوق استفادە
 ائىمەلدىلەر. ميرزانيك، او دورىك سەجىمەنىسى
 آجىق گوستەرمەن ائىلەرىندەن كەمەمى و
 دە گەرەيسى حاجى قارا دىر.
 «**حىدر بەك قوجاق بىر اوغلاندىر، دەوا**
 دوغۇشەدە آد چىقارمىشىدۇر. نە
 قەدر آد چىقارمىش اولسادا؛ بولسو
 اولداقەندەن ئوز ئاشائىسى سونا جا.
 نىمى گەتيرە بىلەبەر، آخىردا، آغشە
 بدىلەي حەسب حاجى قارادان مەمەلە.
 سېلە بول آتېر تېرىزدن قاجاق مال
 گەتيرمەك ائىستەبەر، آخىردا حاجى قارا
 ايله برابر گىدىر، قاجاق مال گەتېرىپ
 «اراسدان كىچىردىكەن سوڭرا دو-
 دوغۇب حەسب ائىتەك ائىستەيورسەدە
 فقط تازە گەلەن گەلەيش... سونا
 حەمەيك رەجاسىلە، حىدر بەگى تەكەك
 ئوقەسەلە حاجى قارا بى اولارلا مەسائىتە
 واپىر. بۇتەككە احوالات قورقارۇر...»
 ميرزا بو ائىزىندە؛ دىدىكىمۇ كەتتى او

عصرىك بوتون گىزلى سەرلەرنى آجىق و
 آيدىن بىر سۈرەندە گوستەرىر. ائىرىك قە-
 مانى حاجى قارا اولدوقچا قورقاق، خەسب،
 طەمەكار، دىندەن، مەزەبەدەن، ئەودەن، ائىشكەن
 آرتىق بولو سەودەن يالانچى، ائىكىس يوزاسو
 قايتال سەنەك چىپلاق بىر نەمەندەيدۇر. حىدر
 بەك ائىسە؛ چالوب جايمانەقدان آت مەنەمە كەدەن.
 قولدورلوقدان، بول كەسەمە كەدەن، دەوادان،
 قان دۇكەمە كەدەن حەظ آلان، ائىشلەمە كەدەن بو.
 بون قاجىران قانلى فېودال تېپىدۇر. فتحلى بو
 ائىزىندە تېلەرى سەنەك كارانە بىر سۈرەندە تەسرىخ
 ائىتمىش، ئوزونوك نە قەدر بو كەك رۇح شائىس
 اولدوغونو گوستەرمەشىدۇر. ائىلەرىندە آرتىق بىر-
 سىز تىكارالامالار. بىر-سىز مەبلەغەلەر بو قەدر. مېر-
 زانيك ائىلەرىنى سىر ايدەن تاشاچىلار او
 عصرىك بوتون وارلىقنى باشامىش كىيى حەسب
 ائىدىرلەر. سەنەكارلىغا اولدوغو كىيى اخلاقى
 قانونلارلا اولان مېلى جوق قولدىر. اوڭا گو-
 رە كەمە مەكەل ائىلەرىندە حەقىقتا بىر مەجكە
 رىسى بىر مەنەك كىيى ياقلاشۇر، اونو ائىچەدەن
 ائىچەبە تەدقىق ائىدىر. حەقىقەت اولان تەظىرى
 تەدقىق ميرزانيك يارادىچىلەك مەسەن جىرايىنى
 گوستەرىر. ميرزادان قاناق ائىلەرىندە، حەقىقىتى
 بو قادر جىانى، تېمىمى، صەمىمى بىر سۈرەندە
 گوستەرمەن بىر ئورك ادبى گوستەرىلە بىلەمۇز.
 ميرزايى بىرنىچى ئسۈرك رە-آئىسى. سەنەكارى
 پايان قەتلەدە بورايدۇر.
 «گىنج ميرزا شەت ذەكەبە داڭ بىلدىرى
 كىيى بارلامىش ئوزوندىن سوڭرا بەشەن گىنج
 شاعر و ادبىلەرە اوزون بىر مدت رەسبىر و
 مەشرد اولماقلا برابر بەنەدە تارىخ ادبىياتىزەدە
 ھاموسوندىن بو كەسەك بىر موقەع دوتاراق
 ھەسبەنەك فۇقەدە قەلبىش و شەخسەت ادبىياتى.

شهرت قلبه سنی محافظه ابدہ یلمیشدر.

میرزائک انزلریندہ مرکز نقلت پوشلوقلاری یسلیکلاری گوستهرمک چیتندہ قالیر. اونوڭ مقصدی قاره لهره جسمینیک یسلیکلرینی وه یه گیلیکلرینی گوستهرمه کدیر. ترسیم ایدمجه کی محیط قازلهرده دها قوتلی بیر نایر دوغوریا یلمک ایچون فرجاسنا حقیقتدن اڭ قویو بو- یالار آلیر. قهرمانلارینک قدرانی و شخصیتی تماشاجیلاری و قاره لری ایکنجی درجه ده اولاراق برافلانیدیر.» (۱)

میرزائک اڭ مهم انزلریندن بیرسده «آدانیش کواکب» در. بو انزیده میرزا او زمانندا: ایرانیک اقتصادی، اجتماعی، سیاسی گهر گیلینگی. شاهلاریک و وزیرلریک سفیه- لیکنی کورور. اونلارڭ حالینه بوره کدین بایر. میرزائیک «حاجسی قاره» ده ایشله تدیکی دبل نوز دلی ده گل. انزده اشتراک ابدن نیله- ریک دلیدر.

اما: «آدانیش کواکب» ده، دیالوغلاردان-دانیشقلاردان باشقا مکتوبلاریندا ایشله تدیکی-قولانندی فی دبل: فردوسی، سعدی، حافظ کیلهرینک نایری آئیندا میدانه کلمیش؛ ایرانلاشمیش. حقیقی نوز دلیدر. هیچ بیر زمان تورک دینندن حکایه بازان بیر تورک ادیبی: صفویه نیک اوایل ساطه تیده آزون پای نخت ایدی. حادثات متنوعه نیک و فوعیندن صوگرا محمد شاه صفوی ساطه نیننی نوز اوغلو شاه عباس اوله تسلیم ائدی... والخر...

دیمک (آدانیش کواکب) ده-بقولوزی با گلبنایق لار موجوددیر. (ب)

• دیرناق ایچینه آدینغز سوزلهر «شاق» ده آنیشدیر.

آخوندوف مسلمان خقلهرینک گهریده قالماینی ازیلمه سینی گورموش. بونا بوره کدن آچیمش و بو بدبخلتیک ککو کونو قازماق ایچین سیلهر آرامیش. آروادان آدیغی یگی نهنرزی ایه جوق درین دوشونوش دور.

اونوڭ کسکین و بارلاق عقلی بو سببی ناییشدیر. ایللهرده ن بهری اسارهت زنجیری کی مسلمان خقلهرینک بونونا سارلمیش اولان دین وه الفیاه قارشسی کسکین و شدتلی هجومدا بولونوشدور. عرب الفابینک اصلاحی یا ککو کدن ده گیشیریلمه سی ایچین بیر جوق زحمتلر صرف ایتیشدیر. بیرینجی دفعه اولاراق الفبا مسئله سینه گیریشن وه بو بولدا بیرینجی جرئت گوستهرن میرزا اولموشدور. اولجه اصلاحی اولموشسادا صوگرا الفابینک نمایله ده گیشمه سی طرفداری اولموشدور. 1857 نجی سنده عرب الفابینک ده گیشیریلمه سی حقیقتده فارسجا بیر کتاب یازمیشدیر. فکرینی یلدرمه ک ایچین استانبولا گیتیش. همان کنایی اورادا صدر اعظمه تقدم ایتیشدیر. کتاب ههر بیر خصوصدا مقبول گورولمش سده فقط حیاطه تطبیق ایدیلمه میشدیر. استانبولدان نتیجه سیز قالی دان میرزا مایوس وه امیدسیز اولمایش، عرب الفابینک ده گیشیریلمه سی باره سینده بیر کتابچه یازوب طهرانا وه بوندان علاوه نه تازمدهن الفبا مسئله سی اوستونده آبری بیر کتابجا یازیب عثمانلی دولتینک صدر اعظمی اولان «علی پاشایا گونده رمیشدیر. فقط بو کتابجا دخی نتیجه سیز قالیر. میرزا الفبا مسئله سی اوغوروندا اون ایلمدن آرتیق زحمت چکیش، اما نوزو اقرار ایتدیگی کی نمره سینی گورویوب دنیادان حسرتله گیشیشدیر، فقط اونوڭ بو بوک فکرینی اوقتیار

اقتلابدان صوگرا آذربایجان زحمتکشلری حیاته کیچیرمیشدیر. میرزا حال حیاتدا ایکن، بو بو بوک گونوڭ چاناچاغنه، نوز فکرینی بیر برو- یثربنی دوتدو.

محترم ادیبی اللی سنه یکنده تانیماغا باشلایان آذری تورک زحمتکشلری یوز سنه- بکنه قادر اونو لایقوله اوکرمه جه ک، فکرلرینی قورایاجاق میرزا قتمحلی آدینا بو بوک کیخانا، مکتب، قولوبلار آچاقدیر. میرزائک اللسی ایلیکنی بابرام ایتمه میز، خارجهه بیزه قارشسی الفابینک. یوز سنه صوگرا بو بوک یثر دوناچاغنی امید ایتمه ک اولور..

بو بوک تورک ادیبی نیک آرزوسو، مقصدی بیر سراب اولاراق گوکه اوچمادی. یوز ییل ده گیل اللی ییل کیچمه دن تورک خقلاری اونو تانیماغا وه تقدیر ایتمه که ادیبیک- «او وقتده مقصدیه چاناچاغام. بن اولجه دن سا-

بهرام ابراهیملی.

حيات و ادبيات حقنده فكر لهر.

پ. س. قوغلان سربست ترجمه.

دوغولماسى ياخود اولمهسى كيبى-صادنى سيلهردن يالكتر اهميتيز بين صارصيتى به معروض قالير.

ادبيات تاريخى-اوقونولوش ائرلرلك تاريخى در؛ يازلمشلاريك ده گيل.

داهى و رهبر حقينده.

استعداد-بوپوك: دها ايمه-لك بوپوك بير واسطه در.

عادت اوزره سياسى فعاليتچيلهر وه فرقه ليدئرلرى كئلهريك رهبرلرى سائيلديقلارى كيبى-داهيلهرده ييزه فكرلريك حاكملرى كيبى گورونولهر. حالو كه آرتيق كشف ابدلميش اولان بير حقيقت واردر: اجتماعى فعاليتچى و فرقه ليدئرلرلك قوه لرى-اوللاردا موجود انطابق-اومئاق **приспособление** و سووك درجه آرتيق اولان واسطه چيليك اقداريندان ياشقا بير شى ده كيلدير.

شاعرلر حقينده ايمه بو حقيقتى هاله بك آزلارى بيليرلهر.

فونسول بئرنيق (Береник) ديور كه: «جميتيك بورادا حاكم اولان گوروش وه تمايللرته بير آدبدا اولسون قديم ائنه كه چابش-بئيم حاكيميتيك سوگو اولور؛ ييز جميتيك ديرر كئلهرى آدلانان شيله ريز، ياشقا بير شى ده كيليز».

قوت هامسوندا **Туз** «بئستىرى» سينده عبنى شينى سوله ييز: «غلاستون ايچين لك بوپوك حقيقت-ايكى دفعه ايكى دورت در؛ بونا گو- رده غلاستون ههر زمان حقل دير. نولستويك بونون تعليماتى «خلاص اوردوسو-**Армия спасения**» يك سله رينده بو كهك ده كيلدير.

ع. ا. فون آقادهياسى ائنه متاعلر بولمهسى رهئيسى قوغلانك **Пронор** (مقدمه) آدى كوچوچوك فقط مئنا وه قومت اعتناريله بك بوپوك اولان بو ائرئنده سوكرالار ياز ميش اولدو فو كئيتي «غرب ادبياتى تاريخى». درس اديباتى تاريخى وه ياشقا تنقيدى-تعليمى ائرلرئنده اساس آلدنى بربئستيلورى قيد ائيرر. بو برفئستيلر عمومى ماهيتده. عمده ههر بارچاسى ييزى-بيرئندن شاميله آبرى بئتلهرى حارى اولدو فوندان بو قبئلى فكرلهرى ههر نومورده باردا بارجا اوقوجولر بيزا قديم ايدمكيز.

لك داهيانا اولان بير ادبى-بديسى ائر هج كيمه ظرفيندن اوقونمايش ايمه-داهيانه سايلابالمز.

ادبيات (بوهرى)-كائناتى آكللايشيك (познание) لك عالى شكيدير؛ اما شاعرلر مطلقا عالى انسانلار ده كيلديرلهر. كئديينه هيج بير دنگه بيجى و اوقوجو بولاما باغئينا قطعى سورتده ايتانميش اولان بير شاعر تصور ايدميه ليك-بوله مير شاعر نك بدرجه منظومه يله يازا بيلمه زديق:

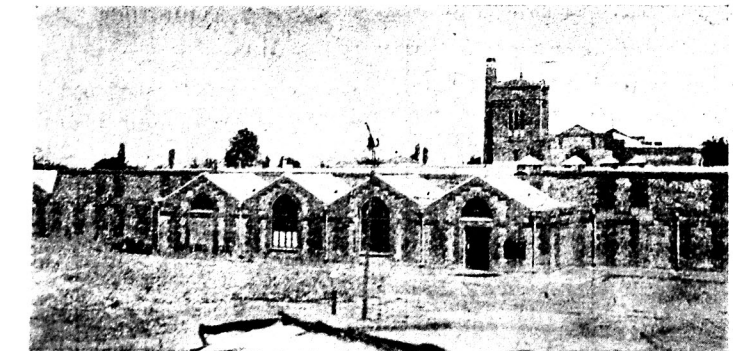
شاعريك روحي دهه هدر بير انسانك رو- حى كيبى سوزلهرله افاده ايديلمه ز. بو خصو- سدا بوتون شاعرلر شهادت ايديرلر. سوز، كلمه آنجاق بير چوقلارى ايچين عمومى وه مشترك اولان بير شينى افاده ايدير؛ يالكيز وه منحصرأ بير فرده خالد اولان شينى آكلانما ز. ادبى اثر فردى ده كيل اجتماعى بير محصول دورر. ادبى اثرى آكلانماق-اونوك اوقو- چولارنى آكلاما ديمه ك دير.

اوبزئقو قبئتى اولان بديسى تصور «образ» وه نهموسوبولاريك كبت وه كئيتنى ههر معين جمعيت فورولوشو ايچين معين بير درهجه وه مقداردا اولور؛ بو ههر هانكى بير شاعريك

ايسئن هامسون حقلديرلهر. فقط اوللار آراسيندا بير آكللاشيلمازليق چيقمه بئشدير، كه بو ديكر تيبدن اولان داهى وه ديكر تيبدن كنج-تيز اورتادان قالدو وه آكللاشيلار. فقط اولان رهبرلرى نيجه اولوردا گورمورلهر؟ محيط ههر زمان واردير. محيط ييز داهى نولستوى وه بئرذئيق-تيبديرلهر. بوتون داهيلهر، اولاييلمز.

او جمله دن ايسئن وه هامسون اوزلهرى ده توز انطابق-واسطه چيليك اقدارلارى سايله سينده بو- بوكلرلهر.

انطابق ابدجه كى بير محيطى اولمايان بير داهى تصور اولونايلمه ز. بعضأ محيط داهيسينى دشمنانه قارشيلار. فقط بورادا ايكى سب وه حال اولايير؛ ياخوددا داهى ايله محيطى بير تصادف يوقدر كه داهيسينى معاصرلر يئندن

ئندهده «قىرميزى آذربايجان» نامنه ماهود ائيرقاسى

بهر قرى ده تانيماميش اولسون) نقب ايريه- كيجمهسى لازم ائيش. ياخود اونو سوكر كى نسل، داهاه دوغروسو، نسلك بير قسمى (تاريخده اوله بير حادثه يوقدور كه حنى «عموميجه تانيميش»-بو مناسب سوز دورر-داهينى يله هبئنى باشدان-باش تانيميش اولسونلار) تقدير ايديرسه-بو. داهينيك انطابق قومسنيك بك بوپوك اولدو غونو كوستره بر؛ اونا گورده اونيك تمثيل ائنه كه اولدو غو محيطيك لازمى قدار بوپوك بير كئله حالئندا تشكيل ايدميه لى ايچين بير چوق نسلك گه لب- اوللاردر.

الڭ داھىانە بىدىي انراڭ چوق ايشلەك
 وە داۋاملى اولان بىدىي انزىدېر.
 «انسانلار-قارداشدىرلار!» افادەسى-وقتېلە
 سۈپلەنمىش اولان الڭ بۈيۈك پىر افادەدىر؛ الڭ
 چوق ايشلەك افادەدە بودۇر.
 بوندا صېقىچى ھىچ پىر شىسى يوقدۇر؛
 سەنڭ فېكر وە حركانىڭ نە قانداق چوق انسان
 طرفىندەن مقبول گۈرۈلۈر، نە قانداق چوق
 كىندى فېكر وە حركانىنى سەندە بولايلىرسە،
 سەندە او قانداق بۈكسەك اولايلىرسىڭ.
 وقتېلە دنىدا الڭ بۈيۈك اولاراق تائىنان
 وجود-عيسى (Христос)، ياخود بو آد
 آلتىندا تويانان سوزلەردۈر. (Мах)دىيركە:
 «بونون طېبىي-علمى ايشلەرىك غايەسى يىزىم
 فېكلەرئىمىزىڭ حېقىسى موجودتېك فاقئتلارينا
 انطباق ايتەمسىدىر». بىدىي-ادىبى ايشلەر حېقىندە
 دل غىبى شېئى دېمەك اولار.

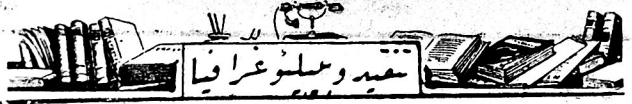
ھىم-رە.

1923 - موسغوا - ايرون

قىي: «حىيات و ادبىيات حېقىندە فېكلەر» مۇلقى
 ئوز اثرى حېقىندە آشاغىداكى اېضاحتى
 وىزىر:
 «بو كىتابك بىرىنچى طېبى سەكىز بىل اول
 چىقىدى. بو، بۈيۈك بىس مذكورە بىر مباحثە»
 دوغوردۇ. اىكى-اۈچ بەنېمە شىرىك اولانلارى
 سايمايچاق اولساق بەنېم بۈتون مەقدلەرىم ئوز
 حېرەتلەرىنى گىزلەمىردىلەر. بىر چوقلارى يالڭىز
 كىتابى دەگىل؛ اولىك مۇلقىنى دە چامەرلارا چىر-
 كالارا بولادىلار. حتى: پىروفە-سور باتوشقوف،
 فروفەلد، لوندېنرۇق ر ساتر...كىبى جدى و آچىق
 فېكرلى يازبىچىلاردا ئۈزلەرىندىن چىقوب بورادا
 سرد ايدىلەن تىكلەرىك مذكورەسىندە ساكن وە
 سوغوق قانلى تەقىد حدودىنى اعدىلار.
 بو طېبىقتە بەن ھىچ شىئى دەگىشەدېم.
 ەنە اولە گىرەكە كىچىردىگىمىز بىلەر آرتىق
 بوراداكى فېكلەرى بو ئون اېچىن داھا مقبول
 بىر شىكلە قويموشلاردىر...

پ. س. قوغان.

ضيا گوڭ آلپ و يەشى حيات

ظن ايدەرسەم عثمانلى لارىك بۈيۈك اجتمدا.
 عىتچىسى دېتە تەرىف ايدىلەن بو ذاتى تائىمدا.
 بان پەك آز تايىلار. بعضى كىتبخانەلرىمزدە اثر-
 لەرىندە تەصادف ايدىلەر «بەشى حيات»، «تۈرك
 چىلىك اسالارى»، «تۈركلەشمەك، اسلاملاشماق،
 مەحرلاشماق» ضىيانىڭ باشلىچا اثرلەرىندەندىر.
 فقط بو كىتابلىك نە درەجەدە مضر و منفى
 تاثيرى اولدوغونو آڭلايش اولسايدىق چوقدان
 كىتبخانەلەردەن دېغ ايدەر زاۋالى گەنجلىكى
 بو مغور تېرە تاثيرىندەن اوزاڭلاشدىرىمىش او-
 لار ايدىك.
 «بەشى حيات» كۈزەل اسم، كۈزەلدە
 كىتاب اولمالي ياقئسى شىئەن بىت ايدەجەك،
 ھابدى بو كىتابى آلالم:
 ھەر گاه اوقوجو بو كىتابى آلدىقدان
 سوڭرا اونوڭ جلدنىڭ قىسلىكى طېمىت كۈ-
 زەلىگىنى، سەئىتى بىر كىتاب كىبى آيدىن خىطلە
 باغلى بوالى بىر كىتاب اولدوغونودا كۈرسە
 مطلقا شائىراجاق غرىبە شىئەردەن بىت ايدە-
 جەك دېمەجەك.
 كىتاب اساساً علمى بىر كىتاب اولمايۇب
 بىر شەر مەجموعەسىدۇر. باشدە «دېن» آدىنى
 بىر شەر سوڭرا «دېنلە علم» سوڭرا «وطن»
 سوڭرادا «ملت» «وئىلفە» «اخلاق» كىبى لاتا.
 زامى شەرلەردۇر. بو كىتابە منظوم بىر قىران
 دېمەك اولار.
 بو قارىدە ضىيانىڭ اۈچ اثرىنى كۈستەردىك
 فقط اساساً اۈچىدە بىردىر. اۈچۈدە بىر شىئەن

بىت ايدەر فقط قناتوى ايسە اولوڭ منۈر و
 بۈنىڭدە منظوم اولمىندادىر.
 شاعر و اجتماعىياتچى لقبەرىڭ ھەملىسى
 اولان ضيا اوزونە مەخسوس اويدۇرما بىر مەنىڭ
 اختراع ايتىش تۈن حياتى بو اوغوردە صرف
 ايتىش مەسلىكك اتتارىنە چالشمىشدر. مەسلىكە
 ايسە بو اۈچ كىلمە ابلە آڭلاشلىر.
 تۈركلەشمەك، اسلاملاشماق، مەاصرلاشماق.
 داھا دوغروسو ضيا گوڭ آلپ مەاصر،
 و عىن زاماندا دىندار بىر تۈرك دىناسى با-
 رانماق ايتەمىش ايشتە بۈنۈڭ فىلسوفلىغى اجتمدا
 عىتچىلىغى بوراستادىر.
 يىزىمىدە بو مقالەبى يازمادان مقصدىمىز بو
 اساسىز مەسلىكىن نە درەجەدە چۈرۈك اولدۇ.
 غونوقىضا بىر سورەتدە اېضاح ايتەك گەنجلىكىڭ
 صاف ذھىنىنى لەكەلەپەن بو مضر تېرەبىك
 اولدوقجا منفى اولدوغونو ائبات ايتە كىدر.
 19نجى عصرىڭ آخىرلارىندا و 20نجى
 عصرىڭ ايتدالارىندا تۈركىدە بىر مىلى حىران
 عملە گەبىر بو چىرىبان اطرافتە بىر چوق
 گەنجلەر تويلاپىر بو ساحەدە قەملىت آرتىر
 سوڭرا ضيا كىبى بىر فىلسوف مېداڭ چىقىر
 و بو چىرىبانىك گەبىشلەنمەسندە تۈركچىلىك
 مەكۈرەسنىڭ بايلىمىستاندا اولدوقجا بۈيۈك رول
 اويابۇر. مىلى چىرىبانىك باشىندا دوران ضىيانىڭ
 يىگانە مقصدى تۈركچىلىك و نورانچى ئىدىر
 ايسەر كوچ ايسەر خوشىلە واحد بىر نوران
 ئۈلكەسى، تۈرك مىلى و چىكومىسى بارانماق

ایسته بور. دفته باقلسا بو فکر کندی که ندلیگده مشقدر» بو نظریه نیک چورو کلکنی ابات ضیا و ضیا کی خیردا بورزو آریا نماینده امری اتمه گه احتیاج یله بوقدور. چونکو مارقیست ایچین بیر مسلک اولا یله بردی. فقط ضیا نیک موفقیت فزاناماسی و نظریه لرنیک بوچ بیر شکله دوشمنک سببی: تورکچلیک اوزده رینه بیر بیرنه ضد اولان ایکی فکری دها ده اوزمهجه کی ایچین اوانا دینی شه کسلده ویرمهک علاوه ایتمسیدر. اوتلاردا اسلاملاشقاق وه معاشراشمادیر. اوج بویایی بیر بیرنه قارشیدیرماق ممکن. بونی هر بیر بویایی، هر بیر کیمیاگر بابا یلهر. فقط بیر بیرنه ضد اولان اوج مسالکی بوردن بیر جمعیه قبول ایتدیرمهک اولماز. بونو هرچ بیر داهی باباماز چونکو مسلک قبولی مجبوراً ده کل. حقیقت شه کلینه که جمعیته تجر بهدن جیقیش نظریه لره اولا یلهر. فقط بیز ضیاده بونو گورموریز. او هر هانکی بیر نظریه بی میدان آندیعی؟ «بویه» اولار دیهرهک دوشونهدن کور کورانه جماعته قبول ایتدیر. مهک ایسته بیر. فقط بونلار اوله نظریه لره که ده کل بیر جمعیت قبول ایشین حتی بیر قدر دو- شونسله اولاری بازان ضیا که ندیسی ده قبول ایتمهز. یله

ایتمک ایسته دیگیدر. ابعدی ضیا یه نه ده ایشینی بونکله یتیش حساب اتمه ییر، بونو بیر قدرده معاشراشدیرماق قصدیله دیتور: «اختیارلار محافظه کار و گنجلهر ایسه تقلیدی و انقلابچی در» ضیا بو مقدمه ایله حقوقی معاشراشدیر- ماغا باشلایور دیهک دینی و ملی منبع لهری آلفادان مقصد آنجاق اختیارلرنیک محافظه کار اولملاری قورقوسودور و معاشراشماق ایسته. مسمینه اساس سببی گنجلهرنیک تقلیدی وه انقلابچی اولمایدیر. بورادان آکلاشلان بو- دور که ضیانیک چالیندینی او ده کل که جمعیتک راحت و سعادتتی که تیرهجه که بیر حقوق تر- تیب ایشین بلکه ده اوز قارا فکرلهرنی جماد عته قبول ایتدیرمهک بولارینی آراماق و اونلا- ری بولماقلا شان و شهرت فزانسین. بودور اونوگ ایسته دیکی.

مثلاً: یاراداجایی تورک حکومتک حقو- قنی ترتیب ایتمهک حقدده ضیا بویه بویه بور: «تورک حقوقت تاریخینی باسالاریک و تورکلهرنیک تاریخچه دیرلتمه لی بز» (1) ذاتا «تورانچی» ضیادهن بونسدان آرتق حقوق منبعی گوزلمه کده اولماز. فقط ضیا بونوگلا کفایتلنمه بور بوگسا بیر دینی شه کسلده ویرمه گله «دور قهایمک» جوروک بیر نظریه سنی اورتابا سورور. «احلاق» حقوق، سیاست، منطق، بدعیات، قدر شخصیتینی تحقیق و مسلکی تدقیق ایدمهک.

ضیا گوگ آپ اوزهرینه تاثیر ایتیش عامللهر.

ایسته بو زاماندا ضیا میدانسه جقمیش حیاتی اوزهرینه که جمعیته بیر نیجه تاثیر ایله قاتی بیر «تور کچی» (*). انقلاب کبیرندن صوگرا عمله گلمیش ملی نمعب غربی آوروبادان علاوه شرهده تاثیر بد غیشلامیش و تورکینه نه ده اوز بنجه لهری آرا- سندا صیغعا باشلامیش ایدی. دیهک اولار که 19نجی عصریک صوگلاری تورکبه گنجلیگی دورت الی اولراق ملیته بایشمیش و اوتو هیچ بوراقماجاق درهجه ده بهرک دوتیش ایدی. ایدمه گیز اودا ضیانیک مسلکی نیک اساسینی

مجموعه میزیک ادارسی اولان بنا (اصلاً اجرائیه اومیتسی بناسی)

تشکیل ایدمن تورکله شهک، اسلاملاشقاق، معاد دقت ایدبله ضیا گوگ آپ ایلمک تورکچلیک سرلاشقاق فکرلهرنیک نوره سنی حیاتی نیک که و توراتجلیق انطباعلارینی بورادان آلمیش اولدو. جیردیگی مختلف دورمه رده بولاجانیز. غونا هرچ شهه ایدبله ز.

(1) آنا تریه سی: ضیانیک آناسی اسکی بیر تورک شاعر نیک فیزی ایش چوجوقلوغو بو ماسالاری ایسته رنفا، ایسته ترا ضیع غایت حلیم اولان ضیا گوگ آپ باشنی آنا- سنک دیزی اوزهرینه فویاز اونوگ آکلاندینی اسکی تورک ماسالارینی دیکلهرمیش. بیر قدر

(2) عموستک تئیری: ضیا گوگ آپ چوجوقکن آناسی اولمیش نیم فیش اولمه ییر.

دندار. و متعصب يىر آدام اولان عموستك
 اختيارنا كه جميش، ترجمه حالى اوفويانلار
 بحق اقرار ايدهلر كه ضيا اوزره نه بو شخصيك
 بويوك تاثيرى اولموش خنى اسلاملاشماق مفكو.
 روستك ضيا ذهنيتمده ابلك نخمنى آنان بو
 اولموشدور.

{3} جودت تاثيرى: ضيا گووك آلبى
 اسكى عالمدهن چه كويده يه كى حياه طوغرو
 سوروكله بن دوقور عبدالله جودت اولموش
 يه كى معاصر علملر آردنجا قوشماغى توصيه
 ايدهن خنى يير درجه به قدر ضياتك دنيسيز.
 ليكه سبب اولان بو ذات اولموش معاصرلا-
 شماق فكرينكده دوقولوش دورنى بو زاماندا
 آرايا يله ريز.

ضياتك حياتى اوزره نه مؤثر اولان بو
 اوج عالملى گوسته رديكدهن مسوگرا محظ
 شرافتمنى گوز نوگونه كه تيرديكده بى اختيار
 ضياتك دهانك بارلاجاغنى بوقاروده گوسته-
 ديكمز سفلهلره ميدانا آيلاجاغنى اقرار ايده
 يله ريز.

ضياده فلسفى مسلك
 هر نه سويله رسه سويله سينلر اكر ضيا
 علمه، قته، عصره، تك گسوز ايله باقميش
 اولسا ايدى اوگا بويوك يير اجتماعىچى ديه
 چه كديك، نوريكه دارالغونو اجتماعيات كرسى منى
 اشغال ائتمه سي، حسبانه قايلامادان علمه، قه
 استاد ايدورهك تدقيق ايتديكى بعضى ماهر-
 بالاريله خدمتله يده اولموش، بونو گلا يله
 گوسته رديكمز دار مسلكى ايجهرينده ضيا
 قانى يير ايده آليست اولموش هر شينده هر
 شينى ديجيريم جويكو ضيا يير ايب اوزه رينده
 اويانان جانبا دكل-فكرينى، قانغنى، مسلكى

بو سوزلردهن آگلاشيلان ييرنجى: باشقا
 لارينك بولدوغو حقيقتلره تركيب و تنسيق
 ايدهلر عالم ده كلدنر، ته كم ضيا كه نديسى
 بوقاريدادا سويله ديكمز كى «دورقاسى» نر.

كيب و تنسيق ايده نلردهن اولدو انزلرينى
 گوزددهن كه چيرهن هر كسس بونو درحال
 اقرار ايدهر. كندى اقرارى موجبنجه بو قطعه به
 استاد ائسهك ضيا يير عالم اولمايور.

ايكيميچى قطعه گلدبگده عالم او شخص
 اولاييله كه حقيقتى تحرى اصولنى بيلسين و
 اولى بالذات حياه تطبيق ايده بيلسين مع التانسف
 دهخى تحرى اصولنى بيلمه ده نئى؛ مسلكك
 اساسيز، چوروك اولماسندانئى؛ هر نه ده نه
 كندى فكرلهرينى حياه تطبيق ايده بيلمه به-
 ناهرده ندر، مسئله نك قولاييلا حل ايديلمه سي
 وه معترضيك صوصدورولماسى مقصديله يه نه ده
 ضياتك كه نديسى سويله تير و كه نديسنه اقرار
 ايتدير يوريز:

«بيزيم ايجون نام تريبه اوج قسمن مر-
 كيدر: تورك تريمى، اسلام تريمى و معا-
 هر تريبه» بونلاريك اوجوئونده موازى يير
 شكلمه مكله رده تطبيق ايديلمه سي لزومنى
 اورنابا صورور بو حقده اوزون اوزادى يازير
 سوگمرا حقيقتى گيزلده بيلمه يه ريك بوله يازير.
 «تغليما تيجار مملكتنزه عصرى تريبه يى
 سوقماغا چالشدبلار بدائتمه بو ايكى تريبه
 آراسندا بويوك چارنيسما اولدو، ارضيك كره.
 ويليكى، گونه شيك استقرارى كيسى حكملر
 فقهه مقاريردر دنيئلىد...»

ديير و آردنجا:
 «فقط مع الانساف عصر تريمىنى قيمت
 بولدوقجا اسلام تريمى اهمينينى غيب ائتمه كه
 روز دونئى؛ علاوه ايدويور، بايقكمز بوقا-
 ردا سويله ديكمز فكرى تحرى ايدير اصدو-
 قته مقاريردر دنيئلىد...»

ديير و آردنجا:
 «فقط مع الانساف عصر تريمىنى قيمت
 بولدوقجا اسلام تريمى اهمينينى غيب ائتمه كه
 روز دونئى؛ علاوه ايدويور، بايقكمز بوقا-
 ردا سويله ديكمز فكرى تحرى ايدير اصدو-
 قته مقاريردر دنيئلىد...»

ديير و آردنجا:
 «فقط مع الانساف عصر تريمىنى قيمت
 بولدوقجا اسلام تريمى اهمينينى غيب ائتمه كه
 روز دونئى؛ علاوه ايدويور، بايقكمز بوقا-
 ردا سويله ديكمز فكرى تحرى ايدير اصدو-
 قته مقاريردر دنيئلىد...»

ديير و آردنجا:
 «فقط مع الانساف عصر تريمىنى قيمت
 بولدوقجا اسلام تريمى اهمينينى غيب ائتمه كه
 روز دونئى؛ علاوه ايدويور، بايقكمز بوقا-
 ردا سويله ديكمز فكرى تحرى ايدير اصدو-
 قته مقاريردر دنيئلىد...»

ديير و آردنجا:
 «فقط مع الانساف عصر تريمىنى قيمت
 بولدوقجا اسلام تريمى اهمينينى غيب ائتمه كه
 روز دونئى؛ علاوه ايدويور، بايقكمز بوقا-
 ردا سويله ديكمز فكرى تحرى ايدير اصدو-
 قته مقاريردر دنيئلىد...»

على اكبرلى.

(بشمه)

9) Və eyni zamanda qələn ildən ehtibarən fəhlə balaları təhsil edən fabriq zavod məqətbləri və qəndli balaları təhsil alan qəndli çavanlar məqətbləri təmamilə jeni əlifbada qəçilsin.

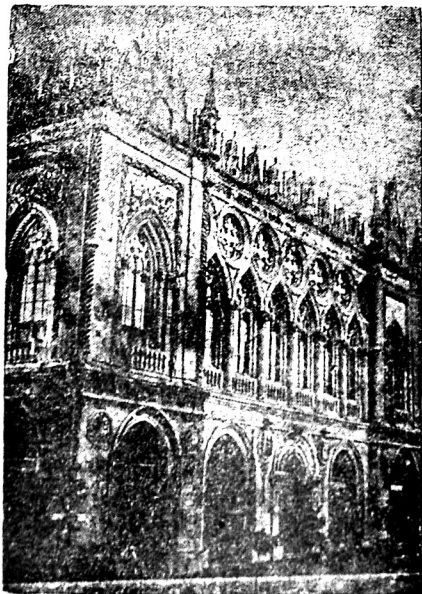
19) Məarif Komisarlığı bütün tələbələrini və muəllimlərini umymijətlə məarif ixcilərini 100%- jeni əlifba ilə savadlanmaşt jollarını araştırmakla bərabər qələcəq ildən ehtibarən 2-ci dərəcəli, texnikomlara, istər ali məqətblərə kəbyl olynanların jeni əlifba ilə imtihan edilməşi və bilmərrə jeni

əlifba ilə savadlıların kəbyl edilməşi lazımlı qərulsun.

11) Qitabin qitləjə yaxın olmaşt və qəntdə jayılmaşt lollarını araştırmak məksədilə Məarif Komisarlığı bir komisijon təşqil etsin və manəliq tərədən əsas səbəbləri araştırtıb mejdana çıxartsın.

12) Məbyat və xusysilə bədaqozy məbyat və nəərijjatın qənis muəllim qitləsi ilə biləcəji jollarını araştırmak xusysində Məarif Komisarlığı təəbbusatda olsyn.

BİRİNCİ AZƏRBAYCAN İMLA KONFRANSININ YAKƏ

OLDYGY BINA TURQ MƏDƏNİYYƏT SƏRAJ

مطبعه میزده به غنی الفبا ایله «کسمه حرفلەر» آژ اولدوغوندان بو نومریمیزدا یگی الفبا شعبه سینه اولدوقجا آژ یئر ویریلدی. فقط گهلهجهک نومرلارده بو نقصانیک آرادان قالدیریلجاغنی اوقوجولاریمیزا وعد ایدیرز.

اداره

I-NCI AƏRBAJCAN İMLA KONFRANSININ JƏNİ ƏLİFBƏ HƏKKİNDƏ

KƏRARI.

Bizim Azərbaycan imla konfrans umym ittifaq jeni Əlifba komitəsi sədri jol. Agamalı oğlynyın məryəsini dinləjərəq by kərarə qəilirqi:

1) jeni turq Əlifbası əsqi feodal cəmiətinin mnhafizəqar pozgyn ərəb əlifbasına karzı mnasir eyni zamanda iinkilabi və hər cəhətdən turq xəkilər uçun əlverişli bir əlifba oldygyyn və birinci elmi turbjoloji kyryltajı tərəfindən təkdir edilib, bütün turq tatar cumhyrijjətləri tərəfindən kəbyl edilib zəhmətqəz ahalı və ziyalı tərəfindən husn rəğbətllə karzılanmaştırt.

2) Azərbaycanca jeni Əlifba ilə savadlananların əqsərijətli fəhlə qəndli və kızıll əsqərlər oldygyndən və qunu qundən jeni əlifba ilə savadlanan zəhmətqəz ahalinin sajl artıdğından jeni əlifba əsası olarək idarələrin milliləzməsi izləri irəliləməşi və surətləzməsi lazımlı qərulsun, və by xusysda bəz organların dekretli olsyn.

Konfrans by kərarı, çıkartdıkdə by məsələnin həjatə tətbiq edilməsi uçun heç bir çətinliq qərmijəcəq: hər hanql bir idarə bazında dyran məs'yl izci öz xidmətçilərini yzaql bir ə j muddəti ixcarisində jeni əlifba ilə savadlandıra biləcəji kənaətinə hasil ədir.

3) jeni turq əlifbasını həkiki həqumət əlifbası olmaşt və onyn nifyzinin artmsını nəzərdə dytarək idarələrdə, cəmiyyətlərdə, həmqaqlar və ictimai təşqilatlarda kyllükçyları, ixtisarə salarqən birinci nobədə jeni əlifba ilə savadlı olmjıanları, xaric etməqlə bərabər ha belə kəbyl zamanında jeni əlifba ilə savadlı olanların birinci nobədə kəby

edilməsi lazımlı qərulsun.

4) Məbyatın jeni əlifbaja qəçməsi uçun konfrans kərarə alırtql jeni əlifba ilə məbyat və nəərijjatı ərəb əlifbasının onunu alacaq və onyn nifyzini klıracak dərəcədə çoxalstn, qəndli savadlı hissəsi jeni əlifba ilə savadlı oldygyyn nəzərdə dytarək, „Qəndli Gəzetəsi“ təmamilə jeni əlifbaja qəçsin və jaxyd ona məvazi olarək jeni əlifba ilə bir „Əqinci“ gəzetəsi nəzər edilsin və by xusysda əlakədar organların təəbbusda olmaları uçun çalışılsın.

5) və eyni zamanda Azərnəzər çap etdiji əsərlərin çok hissəsini jeni əlifba ilə çap etdirsın və Məarif Komisarlığı Azərnəzərin istehsal planına bəkdıkdə byny nəzərdə dytsyn.

6) Həqumətin by il nəzər edəcəqi „rəsmi nəərijjat“ (kənyın və cəza məcəlləri və gejrə qimi) ərəb əlifbası rəkb olmađan təmamilə jeni əlifbada nəzər olınsyn.

7) Məarif Komisarlığının qələn ildən ehtibarən I-ci dərəcəli məqətblərin də jeni əlifba ilə qəçilməsi fiqri konfrans tərəfindən təkdir olynarək qələcəq ildən ehtibarən II-ci dərəcəliyədə dəxi əsas fənnilərin jeni əlifba ilə qəçirilməsi həkkində finni metod zyrasına tapırtılmaşt istənilsin.

8) I-ci dərəcəli məqətblərin təmamilə jeni əlifbaja qəçməsini nəzərdə əytarək eyni zamanda by il açılacaq muxtəlif tipli jaj kyrslarının pədaqozı, qənd təsərrufatı, metod və gejrə təmmilə jeni əlifbada qəçirilməsi kərarə alınsın.

گنج «فیزیل قلم» ادبیات جمعیته:

اجتماعی تشکیلات وه اداره لهرده.

جمعیته 27 نجی سنه 14 مای دا تشکیل اولونوشدور. بیر دفعه سیر عمومی ترتیب وه حاصلاتی جمعیته منفعت اولموشدور. جمعیته 20 نفر عضو 12 نفر نامزد وه بیر چوق هوسکار واردیر. جمعیته گنج شاعرلری مختلف ساحه لهرده، بایرام گولهرینده، غیر بایرام کونله رینده، چیقیشلاردا بولونموشلار. جمعیته تردینده هوسکارلار ایجین «فیزیل قلم» آدلی دیوار غزیه سی چیقاریلیر. عضولهریک نامزدلهریک، هوسکارلاریک ییلیکلی آرتیرماقدان ئوتوری آیدا بیر دفعه (فوق المعاده اجلاسی زمانلاری بورایا داخل ده کیل) اجلاسی اولور. مختلف موضوعده محاضره لهر ویریلیر. بو یاقینلاردا جمعیته تردینده [حلق ادیبانی وه اونوگ نه تلو-غرافیک سه فیاسی، 11-تاریخ اجتماعات سه فیاسی آجیلماسی هیئت اداره طرفقدن قرارا آلتیمشیدیر. بروله تار یازیچیلاری قونقرانسینا کبیدن نماینده لهریک عضولهره معلومات ویرمه سی دخی معین تاثیرلر اولانمیشدیر. مشهور تورک ادیبی میرزا فتحلی آخوندوفیک اولومودن 50 ییل کیچمه سی دولابسیلا جمعیته حاضرلیق کورموش وه بو حقده معارف نهوی قومسیونو ایله علاقه به کبره رده بیرلیکده اوج کیچه تشکیل ایدهلمه سی فراره آلتیمشیدیر. بو کیچه لهرده محاضره ویریلجهک، حاجی قارا بیلماسی اونانلاجاق وه محاکمه ایدهلمه ک عین زماندا جمعیته گنج شاعرلری چیقیشدا بولور ناچاقلار.

جمعیته کاتبی: «ح. فرخ»

— گنجده تورک وه ارمنسی بذاغوزی نخبیقوملاری ایجین انشا ایدهلمه ک 600 نفرلیک بنابیک میرزا فتحلی آخوندوف آدینا اولماسینی وه هایله گنجه نیک مشهور کوچه لهریندن بره نیکده میرزا فتحلی کوچه سی آدلانماسی فراره آلتیمشیدیر...

— معارف نهوی- گنجلهر بولمه سی طرفقدن میرزا فتحلی آخوندوفیک «حاجی قارا» آدلی اثری اوناناقراق «حاجی قارا» نیی اوزه رینده ادبی محاکمه آباریلماق ایچون حاضرلیق کبیر اویون آیک 9 نده محاکمه ایسه 12 سینده اولاجاقدیر.

— گنج قضا معارف شعبه سی یاریمچیق قالمیش مکتب بنالاریدان گوران بوی احمدلی مکتبک انشاسی بیتمیش «گرگر» «ملاولمالی» «ملااوازیلی» «سرکار» مکتبلهریکده انشاسینه باشلامیشدیر...

— گنج قضا معارف شعبه سی آذربایجان مرکزی اجرائیه قومیه سی قومیه سینه وه خلق معارف قومساریلغنه مراجعت ایدره ک عموم اتفاق مرکزی اجرائیه قومیه نیک مانیفستی مناسبتله مکتب انشایا آته بوراقلیمیش بارادان 1000 روبله گنج قضا سینه بوراقلیماسی رجا ایشیدیر. — گنج قضا معارف شعبه سی دائره لهرچین موسیقی قومیه سی وه کمد مکتبلهری ایجین موسیقی وه خور معلملری حاضرلاماق مقصدله موسیقی نخبیقومه و بانیدا 24 نفرلیک بیر مو- سیقی شعبه سی تشکیل اینیش. مداوملهریک اکرسیسی بذاغوزی نخبیقومییدان جلب ایشیدیر...

قضامزده مخبرلهر حرکاتی و یه شی الفبا ایشلهری.

قضامزدا اولان مخبرلهر یوروسو لغو او- و تاراق اونگ یرینه مخبرلهر درنه گئی تشکیل اولونوشدیر. همین درنه کلهرده مشغولیت تورک، روس و ارمنی دیلبرنده گیتمه کده دیر. درنه کلهرده مرکزی غزیه لهر رهبرلیک ایتمه کده دیر. درنه کلهرده مخبرلهر اوز سیاسی وه اجتماعی بیلکله رینی آرتیرماقله، غزیه به یاز مار، قاعده لهرینی اوگره تیرلهر. بونلاردان باشقا قضا اداره لهریک معروضه-

لرینی دیکلهبوب، بوتون قضا مقیاسیندا معلوم- مانلارینی آرتیرماقدادر.

گنج یازیچی وه مخبرلهریک مقدارلی کو- گونده ارتماقدادر. حال حاضردا قضا داخلدن تخمین حساب اوزره 150 یازیچی وه مخبر واردیر. قضا فرقه قومیه سی طرفقدن لازمی رهبر- لیکلهر گوستریلمه کده دیر.

27 نجی سندهن اعتباراً قضا اجرائیه قو- میته سی تردینده یکی الفبا قومیه سی تشکیل اولونوشدیر. همین قومیه قضا داخلدن اولان اداره لهریک یکی الفبایه کوچورولمه سینه بویوک فعالیتله جایشیمشیدیر.

تورک فادینلاریک اداره لهرده یکی الفبا ماشینلاری ایله ایشله مه لهری ایچون، باکودان یکی الفبا یازان ماشینلار سفارش ایدیلوب گتیرلمشیدیر. قومیه نیک سوک اجلاسنده اداره لهری تدقیق ایتک ایجین، بیر نیجه بولدیشلار سه جاممشور که، اولنار اداره لهریک نهجه فاضلیت یکی الفبایه قطعی سورنده جه ورلیدیکنی اوگره نب، وه گله سیکه ایش یلانی ایچون عملی تکلیفلر حاضرلاچاقدیر.

قومیه نیک برنجی نوبده قابغینه دوران مسئله لهردن بیرسی ده، کمد شورالارینی وه دائره اجرائیه قومیه لهرینی تماماً یکی الفبایه چویر-

مک دیر. چونکه کندجه لهریزیک اکثری فاضی یکی الفبا ایله سوادلانمیشلاری ایجین، اولناریک قوڈ معنولهرینی سندنیراماق وه عینی صورته ده ویردیکلهری عربضله نیک سراجامسیر قالماملاری نظره آلتیمشیدیر اونا بناً یکی الفبا قومیه سی لازمی سمعنا ترتیب ایدوب، قضا اجرائیه قومیه سی هیئت راستمه تصدیق ایچون ویرمیشدیر. همین سمعنایه اساساً کمد شورا قورساری آجیلوب، اورادا اولنار یکی الفبا وه سائر معلومانلار اوگره دیله جه کبیر.

بازبارلانی،

گنجده چوقولار قومسیونو. شورا حکومتی فرقه نیک گله جه ک گنج اوردوسو اولان شورا آبارانلاریندا تم بیر لئینیزم سینه یله جالیاشاجق حسابسیر چوقولار به سله نیر. گنجده صاحبسیر چوقولاری حمایت ایده جه ک قومسیون 1924 نجی ییلدن تشکیل ایدیمیش. قومسیون شهر منطقه لهرینده هر جور تجارت منبعلهری آجیب قازانجینی صاحبسیر چو- چوقولاریک یاتاشینما، صرف ایدیر. هله لیک شهرده ایکی چوچوق بوردو واردیر. بورا- داکی چوقولار 174 نفر دیر. ییمه کلهری، یاتاجاقلاری تأمین ایدیلیمشیدیر. دوقوز چو- چوقولاری هر زمان معاینه ایدیر. مریه لهر دخی چوقولاری شورا روحله به سله نیر؛ بونهر حرکتیه قوه نله دیریر، حربی تعلیم ایشله ریه ئو گرهدیر و غیری استعاضی ایشله ر آشنایدرلهر. بو ییل قوساردا آجیلیمیش چوچوق ق- لوتیاسی نا 30 نفر، عین زماندا آستارایا دخی 20 نفر یشلی بوردوسوز چوقولاردان معارف شعبه سی واسطه سینه گوندیرلمشیدیر. لازمی مؤسسه لهرده قومسیونا یازیم ایدیر. دیسه ک او- لار که هر جیتدن چوقولارا کومه ک ایدیلیر. ج. باغری.

درج اولونانلار:

سجده

بولوموز اداره 1

عمومی و اجتماعی قسم

آذربایجانده بروله‌لار انقلابی و اسلام دینی محمد جوادلی 3
مارت بايراملاری م. ک. 10

بديعی ادبیات

گنج ح. فرخ 13
فیزیل اوردوموز جعفر خندان 15
فیزیل گنج حمید آراسلی 16
فابرقادا فیزیل عسکر 17
یلدیز نه‌مقا 18
باشا فیزیل اوردو میرزا علی قاراباغی 19
برودوی وه بیر گنج حوزرید 20

مارقسیزم مصاحبه‌لری

مارقسیزم علی اکبرلی م. ک. 26

تربیه و تدریس

ریاضیات اسوانک اهمیت محمد محمد زاده 30
بازی وظیفه‌لرینک اصلاحی جهانبخش جواد زاده 33

لسان و ادبیات

میرزا فتحلی آخوندوف بهرام ایراهانی 36
حیات و ادبیات حقنده فکله‌ر م. ک. 43

تنقید و بیبلئوغرافی

شیا گوک آلب و به‌گی حیات علی اکبرلی 45

به‌گی الفبا شعبه‌سی

آ. بیرنجی املا فوئرانسک به‌گی الفبا حقنده چقاردینی قراری 50
خروئقا 52

یلدیرمه

یعنی بولداتلارک مقاله‌لری بو نومرودا بهر اولمادیشیدن قالدی، بیر قسمده گه‌لن نومرو-
دا درج ایده‌له‌جه کدیر.

بولدات حاجی آغا عباسوف

بیر موفقیت داها.

آذربایجان خلق معارف قومیساری بولدات
روح‌الله آخوند اوفوک تاشیرینی ایله گنجبه
گه‌لمیش دولتی تورک آقاده‌میق تانروسو مدیری
«حاجی آغا عباسوف» معارف شعبه‌سی تزدینده
دائمی حکومت تانروسو (ارمنی و تورک دیله-
رینده) تشکیلی حقنده مارت آتک 8 نده فرقه،
قومسومول، اتفاق و محلی هوسکارلار نما-
ینده‌لهرینک اشتراکیله واقع اولموش گه‌نیش
مشاورده‌ده معروضده بولونموش و تشکیلات
ایشله‌رینه باشلانیلمشدیر...

مسئول رده‌داقتور: علی اکبرلی محمد کاظم